

Leena Lehtinen

UJON LAPSEN VUOROVAIKUTUSTAI- TOJEN TUKEMINEN PÄIVÄKODISSA

Opinnäytetyö

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomikoulutus

2024

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Sosionomi (AMK)
Tekijä	Leena Lehtinen
Työn nimi	Ujon lapsen vuorovaikutustaitojen tukeminen päiväkodissa
Toimeksiantaja	Päiväkoti Kymenlaaksossa
Vuosi	2024
Sivut	35 sivua, liitteitä 11 sivua
Työn ohjaaja(t)	Jari Huotari, Johanna Hirvonen

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön ideana on tekijän oma kiinnostus aiheeseen, joka nousi varhaiskasvatuksen arkihavainnoista, kuinka ujut lapset jäävät ryhmässä helposti äännekkäämpien lasten varjoon. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, millaisia ajatuksia ja käytännön keinoja varhaiskasvatuksen opettajilla on ujojen lasten vuorovaikutustaitojen tukemisessä. Samalla opinnäytetyön tehtävänä oli tuottaa tietoa ujon lapsen vuorovaikutustaitojen tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa haastateltiin toimeksiantajana olleessa päiväkodissa kuutta varhaiskasvatuksen opettajana toimivaa työntekijää. Haastatteluaineisto analysoitiin sisällönanalyysin menetelmällä.

Haastattelujen myötä tuli esille, että ujon lapsen vuorovaikutustaitojen tukeminen lähtee lämpimästä suhteesta kasvattajan kanssa. Ilman turvallista suhdetta lapsi ei voi oppia mitään. Ujon lapsen rohkaisemisessa vuorovaikutukseen kyse on paljon juuri lämpimästä, rennosta ilmapiiristä. Kasvattaja huomioi ujoa lasta myönteisesti, auttaa leikkien alkuun ja tukee leikeissä tarpeen mukaan, mutta ei painosta mihinkään. Vuorovaikutuksen harjoittelussa käytetään pienryhmiä. Ujoa lasta kohdellaan normaalisti ja häneltä kysellään samoja asioita kuin muiltakin. Kasvattajan tulee auttaa ujoa lasta ilmaisemaan itseään ja käyttää omaa osaamistaan sopivien keinojen löytämiseksi.

Ujojen lasten vuorovaikutustaitojen tukemisen kehittämiseksi tarvitaan lisää empatiakykyä varhaiskasvatuksessa sekä aikuisille että lapsille. Ujouden positiiviset puolet tulisi löytää, jotta ujut lapset voisivat kokea olevansa hyväksytyjä omana itsenään. Opinnäytetyön tuloksista nousi esille myös rakenteelliset haasteet; nykyisessä varhaiskasvatuksen henkilöstötilanteissa pienryhmätyöskentely ei onnistu säännöllisesti, vaikka se olisi ujojen lasten kannalta oleellista. Varhaiskasvattajilla on paljon osaamista ujojen lasten vuorovaikutustaitojen tukemisessä, mutta kaikkea tietoa ja taitoa he eivät voi resurssien niukkuuden takia käytännössä hyödyntää. Tärkeää olisi nähdä myös yhteiskuntatavalla ujojen ihmisten arvo.

Asiasanat: varhaiskasvatus, ujo lapsi, sosiaaliset taidot, tukemisen keinoja

Degree title	Bachelor of Social Services
Author	Leena Lehtinen
Thesis title	Supporting a shy child`s interaction skills in a kindergarten
Commissioned by	A kindergarten in Kymenlaakso
Time	2024
Pages	35 pages, 11 pages of appendices
Supervisors	Jari Huotari, Johanna Hirvonen

ABSTRACT

The objective of this thesis was to investigate the views of early childhood education teachers on supporting shy children`s interaction skills. The research questions were: How to support shy children in learning interaction skills? What development needs are there in supporting the interaction of shy children? Six employees working as early childhood education teachers were interviewed at the kindergarten. The interview material was analyzed using the method of content analysis. Interest in the topic started from everyday observations in early childhood education, how shy children are easily overshadowed by louder children in a group.

Supporting a shy child`s interaction skills starts with a warm relationship with the educator. Without a secure relationship, the child cannot learn anything. Encouraging a shy child to interact is founded on a warm, relaxed atmosphere. The educator notices the shy child positively, helps with the beginning of play and supports in play as needed, but does not put pressure on anything. Small groups are used for interaction training. A shy child is treated normally and asked the same questions as others. The educator should help the shy child to express herself or himself using their own expertise to find suitable means.

In order to develop support for shy children`s interaction skills, more empathy is needed for both adults and children. The positive aspects of shyness should be found, so that shy children can feel that they are accepted as themselves. Structural challenges also emerged from the results. In the current early childhood education personnel situation, working in small groups is not possible regularly, even if it is essential for shy children. Early childhood educators have a lot of expertise in supporting the interaction skills of shy children, but they cannot use all the knowledge and skills in everyday life. It would be important for society as a whole to see the value of shy children, since children will be influential citizens in the future. This thesis reminds us to pay attention to shy children in early childhood education, so that everyone`s participation could be realized now and in the future.

Keywords: early childhood education, shy child, interaction, means of support

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	TIETOPERUSTAN RAKENTUMINEN JA TIEDONHAKU	7
3	TEMPERAMENTTI.....	8
3.1	Temperamentin piirteet lapsella.....	8
3.2	Lapsen ujous	9
4	VUOROVAIKUTUSTAITDOT	12
4.1	Vuorovaikutustaidot	12
4.2	Kiintymyssuhde vuorovaikutuksen edistäjänä	13
4.3	Vuorovaikutustaitojen oppiminen	14
4.4	Päiväkodin ilmapiiri ja suhteet vuorovaikutustaitojen oppimisessa	15
4.5	Opettajan suhde lapseen.....	15
5	AIKUISTEN KEINOT TUKEA LASTEN SOSIOEMOTIONAALISIA TAITOJA	16
6	TUTKIMUSTEHTÄVÄN RAJAUS	18
7	AINEISTO JA MENETELMÄT	18
7.1	Tutkimusaineisto ja aineistonkeruumenetelmä	19
7.2	Tulosten analyysi.....	21
8	UJOJEN LASTEN VUOROVAIKUTUSTAITOJEN TUKEMINEN.....	21
8.1	Suhteen luominen ja ylläpito.....	22
8.2	Vuorovaikutustaitojen opettaminen.....	23
8.3	Rohkaisu ja kannustus vuorovaikutukseen muiden kanssa	24
8.4	Kasvattajan rooli vuorovaikutuksen tukemisessa.....	26
9	KEHITYSTARPEET VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMISESSA	27
10	POHDINTA.....	28
10.1	Keskeiset tulokset.....	28
10.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	30
10.3	Opinnäyteprosessin arviointia.....	31
	LÄHTEET.....	33

LIITTEET

Liite 1. Taulukko. Esimerkki sisällönanalyysin pelkistämisestä ja käsitteiden luonnista.

Liite 2. Haastattelukysymykset

Liite 3. Tutkimustiedote

Liite 4. Tutkimustaulukko

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe nousi sosionomikoulutuksen teoriaopintojen aikana sekä harjoittelujaksoilla tekemistäni huomioista. Kiinnostuin tutkimaan aikuisten ja lasten välisiä suhteita vuorovaikutuksen osalta, jolloin huomion painopiste ei ole aikuisissa eikä lapsissa sinänsä, vaan heidän välisessä suhteessaan. Lapset ovat erilaisia ja myös suhteet heidän kanssaan ovat erilaisia. Toiset lapset ovat spontaaneja ja ulospäin suuntautuneita, mutta on myös rauhallisia ja hitaasti vuorovaikutukseen ryhtyviä lapsia. Varhaiskasvatuksen nykyäsitelyn mukaan jokaisen lapsen tulee saada olla turvallisesti omanlaisensa hyväksytyssä ilmapiirissä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 22.)

Lapsille on tärkeää turvallinen ja luottavainen suhde päiväkodin aikuisiin. Kokonaisvaltaisen luottamuksen pohjalle rakentuu pedagogiikka, jolla on merkitystä lapsen hyvinvoinnille. Vuorovaikutus on yksi laaja-alaisen osaamisen taito, jonka hallinnassa lapsen tulisi kasvaa ja kehittyä varhaiskasvatuksen aikana. Vuorovaikutustaidot ovat tärkeitä lapsen identiteetin, toimintakyvyn ja hyvinvoinnin näkökulmasta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 27.) Taitojen kehittyminen edellyttää kohdatuksi tulemista ja runsaasti hyviä harjoittelutilanteita vuorovaikutuksen kannalta. Varhaiskasvatuksen henkilöstön vastuulla on luoda oppimisympäristöön turvallinen ilmapiiri, jossa jokainen lapsi voi harjoitella vuorovaikutustaitoja (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 36).

Nyky-yhteiskunnassa arvostetaan reipasta ja sosiaalista lasta. Sen sijaan hiljaisiin, ujoin liitetään usein negatiivisia miellejhtymiä. (Keltikangas-Järvinen 2019, 17.) Ujous tulee esille vuorovaikutustilanteissa. Lapsen hiljainen, vetäytyvä käyttäytyminen voi johtua monesta eri syystä, mutta tässä opinnäytetyössä käsitellään vain temperamenttiin pohjautuvaa ujoutta. Opinnäytetyössä haen vastausta kysymyksiin, kuinka varhaiskasvattaja voi tukea ujon lapsen vuorovaikutustaitoja ja kuinka tätä tukemista voidaan kehittää edelleen. Työelämäkumppanina on kymenlaaksolainen päiväkotitoiminta. Päiväkodin työntekijöiden mukaan ujojen lasten huomioiminen saattaa suuressa lapsiryhmässä jäädä vähemmälle, kun aktiivisemmat ja ulospäinsuuntautuneemmat lapset vievät

kasvattajien huomiota. Opinnäytetyö antaa arvokasta tietoa siitä, miten kasvattajat näkevät ujon lapsen roolin ryhmässään. Opinnäytetyön pohjalta voidaan yhteistyökumppanina toimivassa päiväkodissa kiinnittää huomiota siihen, että kasvattajilla olisi yhtenäinen näkemys ujon lapsen vuorovaikutustaitojen tukemisesta. Samalla saadaan kartoitettua henkilöstön koulutustarpeita aiheeseen liittyen.

2 TIETOPERUSTAN RAKENTUMINEN JA TIEDONHAKU

Tietoperustan rakentuminen ja siihen liittyen tiedonhaku on ollut pitkäkö prosessi. Opinnäytetyön aihe muuttui alkuvaiheissa, ja aihe tarkentui vielä matkan varrellakin. Alun perin suunnittelin tutkivani aikuisten ja lasten välistä vuorovaikutusta päiväkodissa valmiin reflektiotyökalun avulla. Etsin silloin tietoa hakulausekkeella vuorovaikutus AND lapset AND aikuiset (varhaiskasvatus OR päiväkodit) ja käyttäen myös sanan katkaisua tähtimerkinnällä (*). Ohjaajan kanssa keskustellessa ymmärsin, ettei valmista reflektiotyökalua voi käyttää opinnäytetyössä, joten vaihdoin aiheita hiljaisen lapsen vuorovaikutustaitojen tukemiseen ja kehittämiseen. Xamkin kirjastopalveluista sain tiedonhaun ohjausta ja hain tietoa (vuorovaikutus OR "sosiaaliset taidot" OR introversio OR ryhmädynamiikka) AND lapset AND aikuiset -yhdistelmällä. Ohjaajan kanssa olimme keskustelleet myös, millaisia sisältöjä teoriaosuudessa tulisi olla. Sen perusteella aion laittaa teoriaosuuteen tietoa varhaiskasvatuksesta, lasten tunne- ja vuorovaikutustaidoista, lapsen hiljaisuuden syistä ja tuen tarpeista sekä jotakin tukemisen keinoista. Aiheen tarkka rajaaminen oli kuitenkin monin tavoin haastavaa. Hain tietoa edellä kuvatuilla hakulausekkeilla, mutta tutkin myös valmiiden töiden lähdeluetteloita, kokeilin omia hakulausekkeitä ja hyödynsin ammattilaisten vinkkejä.

Hain tietoa seuraavista tietokannoista ja paikoista: Google Scholar, Finna.fi, Journal.fi, Kaakkuri.fi, Xamkin Kouvolan kirjasto ja Kouvolan kaupunginkirjasto. Sain myös ystäviltä arvokkaita neuvoja, joiden perusteella päätin ottaa ujon lapsen vuorovaikutustaitojen tukemisen ja kehittämisen keskiöön. Rajasin tunnetaidot pois teoriaosuudesta ja perehdyin temperamenttiin Keltikangas-Järvisen kirjojen myötä.

Opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ovat varhaiskasvatus, ujo lapsi, sosiaaliset taidot ja tukemisen keinot. Finto-sanastopalvelusta löytyi tieto, että asiasana vuorovaikutustaidoille on sosiaaliset taidot. Tämä helpotti tiedonhakua. Hain myös englanninkielisiä artikkeleita Kaakkurin ulkomaiset artikkelit -haulla. Käytin hakulauseketta "early childhood education" AND "teacher-child interaction". Siinä huomasin, että kaikkia artikkeleita ei ollut saatavilla, vaan osa saattoi olla maksullisia. Kirjaston henkilökunta kuitenkin ystävällisesti kaukolainasi tarvitsemaani materiaalia. Tiedonhaun prosessi on ollut haastava, koska ujo lapsi tutkimuskohteena ei ole täysin yksiselitteinen. Tarkkaa määritelmää ujolle lapselle ei ole. Lisäksi tutkimusaiheeni on muuttunut ja muotoutunut opinnäytetyötä tehdessä. Taustateorianä tässä opinnäytetyössä viitataan Scot- tin ujosteoriaan.

3 TEMPERAMENTTI

3.1 Temperamentin piirteet lapsella

Temperamentilla tarkoitetaan ihmisen yksilöllisiä piirteitä käyttäytymisessä. Temperamentti näkyy siis käyttäytymisen tyylinä, jolla ihminen toimii. Temperamentilla on perinnöllistä, biologista pohjaa, joten temperamenttipiirteet ovat melko pysyviä. Biologinen ja psyykinen kypsyminen muuttavat vain temperamentin ilmiä. Ihmisen persoonallisuus ei ole yhtä kuin temperamentti, koska ympäristöllä ja kasvatuksella on iso merkitys. Kasvatus yhdenmukais- taa ihmisten temperamenttieroista johtuvaa yksilöllistä käyttäytymistä. (Kelti- kangas-Järvinen 2004, 39–44.)

Temperamenttitutkimuksessa on löydetty useita temperamenttipiirteitä. Kelti- kangas-Järvinen ym. (2001,1) ovat listanneet temperamenttipiirteitä artikkelis- saan. Yksi piirre on aktiivisuus. Se tulee esille lapsilla motorisena aktiivisuu- tena. Sosiaalisuudella puolestaan tarkoitetaan sitä, missä määrin lapsi on kiin- nostunut muista ihmisistä. Kyky joustaa uusissa tilanteissa ja sopeutumisen helppous tai vaikeus kuuluvat temperamentin alaisuuteen. Lisäksi myös mieli- pahan ja ärtymyksen kokeminen, keskittymiskyky sekä rytmisyys, esimerkiksi unirytmii perustuvat temperamenttiin.

Kagan on tutkinut yhtenä perustemperamenttipiirteenä estyneisyyttä. Sillä tarkoitetaan uuteen tilanteeseen suhtautumista. Lapsi kokee joko myönteisiä tunteita ja lähestyy uutta tilannetta mielellään tai kokee epämiellyttäviä tunteita, jolloin hän välttelee uusia tilanteita. Lähestymis- tai välttämistavan perusteella Kagan määritteli ei-estyneen ja estyneen temperamentin. Uuden ihmisen tai asian lähestyminen tai välttäminen näkyy kuitenkin vain tilanteen alussa, koska kaikki lapset sopeutuvat tilanteisiin. Estyneen temperamentin omaavat lapset tarvitsevat tähän enemmän aikaa. Yksittäiseen tilanteeseen sopeutuminen ei helpota estyneen temperamentin omaavaa lasta seuraavassa uudessa tilanteessa, vaan totuttelu pitää jälleen aloittaa alusta. (Keltikangas-Järvinen 2004, 92–95.)

Estyneen temperamentin omaavilla lapsilla ilmenee haasteita uusissa tilanteissa. Tällä ei ole yhteyttä lapsen sosiaalisuuteen eli haluun olla toisten kanssa vuorovaikutuksessa, eikä myöskään lapsen sosiaalisiin taitoihin. Estyneisyys ilmenee lapsen kohdatessa sekä uusia ihmisiä että uusia asioita. Eroituksena tästä ujous nousee esille vain uusissa sosiaalisissa tilanteissa. Ujoutta pidetään sosiaalisena estyneisyytenä. (Keltikangas-Järvinen 2004, 95–100.)

3.2 Lapsen ujous

Ujoudelle ei ole olemassa yhtä selkeää määritelmää tai teoriaa, vaan ujoutta on selitetty eri näkökulmista. Psykologian mukaan ujouden nähdään johtuvan lapsen persoonan rakenteesta ja temperamentista, jolla on biologinen pohja. Yhteiskuntanäkökulma ottaa lisäksi huomioon lapsen sosiaalisen ympäristön ja kulttuuriset tekijät. Scottin (2007) ujousteorian mukaan ujous ei ole vain yksilöiden ongelma, vaan siihen liittyy aina sosiaalinen aspekti (Häkkinen 2019, 3–7.) Esimerkiksi nykyään kaikkien tulisi kyetä jo pienenä lapsena ilmaistamaan itseään ja olemaan ulospäinsuuntautunut (Keltikangas-Järvinen 2019, 14–15). Ujot lapset eivät tähän pysty, jolloin muut voivat tulkita heidät poissaoleviksi tai töykeiksi. Tästä seuraa myös, että ujut lapset pelkäävät virheiden tekemistä, koska he eivät luota, että muut ymmärtävät ja tukevat heitä virheen sattuessa. (Häkkinen 2019, 7–8.)

Kielitoimiston sanakirjan mukaan ujo on ”muita ihmisiä arasteleva, seurassa olonsa vaivautuneeksi tunteva, kaino”. Ujostella tarkoittaa ”käyttäytyä ujosti, kainosti, arastella” (Kielitoimiston sanakirja 2007, 433.) Collins Cobuildin sanakirjan mukaan ujo henkilö on muiden seurassa hermostunut ja kokee epämu-kavuutta. Ujous jonkin asian suhteen tarkoittaa, että henkilö ei halua tehdä jotakin, koska ei tiedä, mitä saattaa tapahtua. (Cobuild 2006, 1343, opinnäyte-työn tekijän oma käännös.)

Keltikangas-Järvinen (2019, 47–52), joka on tutkinut ja kirjoittanut paljon temperamentista, näkee ujouden taustalla olevan lapsen pyrkimyksen mielihyvän tavoitteluun ja mielipahan välttämiseen. Ujo lapsi kaipaa turvaa ja mieluummin välttelee kuin lähestyy asioita, jotka hän kokee pelottaviksi. Ujoudella on geneettistä ja biologista taustaa. Biologisen taustan vaikutus näkyy esimerkiksi korkeampana aivojen välittäjäaine serotoniinin aktiivisuutena. Ujoilla on mitattu myös korkeampia stressihormonina tunnetun kortisolin pitoisuuksia uusissa tilanteissa. Aivojen toiminnassa on myös eroja. Ujoilla ihmisillä pelkoihin yhteydessä oleva amygdala reagoi vahvemmin.

Lapsen ujoutta uusissa sosiaalisissa tilanteissa ei välttämättä ajatella sopeutumattomuutena, koska ujous voi olla myös suojaava piirre. Ujous voidaankin nähdä sosiaalisesta tilanteesta sekä lapsen iästä ja sukupuolesta riippuen hyvin eri tavoin. Esimerkiksi tyttöjen ujoudessa on saatettu nähdä flirttailevia piirteitä. (Engfer 1993, 49.) Kalutskayan ym. (2015, 149) artikkelin mukaan ujoutta on luonnehdittu temperamenttipiirteeksi, johon liittyy varovaisuutta, pelkoa ja itsetietoisuutta sosiaalisissa tilanteissa. Kirjoittajat mainitsevat myös, että alakoulussa ujous saattaa johtaa syrjäytymiseen kaverisuhteissa. Engferin (1993, 49) tutkimuksessa havaittiin samoin ujouteen liittyvän melko usein sosiaalista vetäytymistä. Jos tämä vetäytyminen jää päälle ja lapsi pysyttelee jatkuvasti erossa ikätovereistaan, vaikuttaa se lapsen itsetuntoon, jolloin hän voi kokea surua, yksinäisyyttä ja masennusta. Kalutskaya ym. (2015, 149) raportoivat vastaavasti lapsen voivan kokea jännittyneisyyttä, huonoa itsetuntoa ja jopa masennusta syrjäytymisen vuoksi. Ratkaisevaksi tekijäksi nousee opettajan ja ujon lapsen suhde, jolla on paljon merkitystä lapsen tulevalle sitoutumiselle koulutyöhön.

Ujoutta kuvataan varovaisena ja epäroivänä käytöksenä vuorovaikutustilanteissa (Rudasill & Rimm-Kaufman 2009, 107). Lapsi voi kokea pelkoa ja olla hämillään uusissa tilanteissa. Ujous näkyy keskustelussa lapsen vastausviiveinä aikuisen esittäessä kysymyksen lapselle. Ujon lapsen tunteiden ilmaisussa on myös haasteita. (Keltikangas-Järvinen 2019, 5–6.) Lapsen luonteenpiirteet vaikuttavat opettajan ja lapsen väliseen suhteeseen. Opettajien on hyvä tunnistaa näitä suhteissa vaikuttavia mekanismeja. Ujot lapset eivät esimerkiksi ole niin aloitteellisia vuorovaikutuksessa aikuisten kanssa kuin ikätoverit. Tutkimusten mukaan ujo lapsi ei useinkaan saa läheistä suhdetta opettajaan. Ujoilla onkin riski jäädä näkymättömäksi ryhmässä. Jokainen lapsi tarvitsisi kuitenkin hyvän suhteen päiväkodin aikuiseen, koska läheinen opettajasuhde auttaa lapsen myöhempään koulumenestykseen. (Rudasill & Rimm-Kaufman 2009, 117.)

Ujoudella on kognitiivisia ilmenemismuotoja, kuten lapsen kriittinen itsensä tarkkailu ja omien sosiaalisten taitojen vähättely. Ujo lapsi kokee herkästi uhkaa ja negatiivisia tunnetiloja. Hän saattaa tehdä virheellisiä tulkintoja toisista ihmisistä. (Keltikangas-Järvinen 2019, 5–6.) Häkkisen mukaan ujo lapsi kiinnittää liikaa huomiota itseensä eikä hän halua joutua toisten arvioinnin kohteeksi (Häkkinen 2019, 5). Rubin & Asendorf (1993, 14) kirjoittivat samasta asiasta, että lapsi arvioi sosiaalisia tilanteita mielessään, ja tämän perusteella hän muokkaa käyttäytymistään uusissa tilanteissa. Banduran teorian mukaan ujous liittyy lapsen kokemaan minäpätevyteen. Minäpätevyys ilmenee siinä, kuinka lapsi arvioi kykenevänsä toimimaan tietyissä tilanteissa. Lapsen minäpätevyys rakentuu aikuisten sanomisista, joita lapsi omaksuu totuutena itseltään. Aikuiset saattavat ajattelematta sanoa lapselle jotain sellaista, joka jää lapsen mieleen ja vaikuttaa tulevaan käyttäytymiseen. Lapsella voi olla ujot vanhemmat, jolloin temperamenttipiirteinä ujous on sekä synnynnäistä että opittua. Lapsi oppii siis vanhempiensa mallista ujoa käyttäytymistä. Lapsen temperamentti vaikuttaa myös vanhempien asenteisiin ja sitä kautta lapsen saamaan kasvatukseen. (Keltikangas-Järvinen 2019, 94–95.)

4 VUOROVAIKUTUSTAITOT

4.1 Vuorovaikutustaidot

Vuorovaikutustaidot eli sosiaaliset taidot tarkoittavat lapsen kykyä positiivisiin ja vastavuoroisiin vertaissuhteisiin. Hyvillä sosiaalisilla taidoilla lapsi pärjää leikeissä, osaa tehdä aloitteita, neuvotella ja oppii myös ratkaisemaan ristiriitoja. Sosiaalisten taitojen vahvistuessa lapsi kykenee aloittamaan ja ylläpitämään mielekkäitä leikkejä ja saa ystäviä. Lapsi oppii myös näkemään oman osuutensa vaikutuksen. Kasvattajan on tärkeä tukea lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä. Sosiaalisiin taitoihin liittyy läheisesti tunnetaidot. Aluksi lapsi tarvitsee aikuisen tukea tunnetaidoissa, että hän voi selvitä vaikeista tunteista. Myöhemmin hän alkaa pärjätä itsekin, mutta hänen on hyvä tietää, että aikuinen on aina tarpeen mukaan saatavilla. (Rautamies ym. 2018, 60–61.)

Sosiaalisiin taitoihin kuuluu kyky luoda ystävyyssuhteita ja ylläpitää niitä. Ystävällinen vuorovaikutus, jossa jaetaan asioita ja autetaan, kuuluu myös sosiaalisten taitojen alueelle. Sosiaalisia tilanteita tulee kyetä lukemaan, että voi olla ratkomassa mahdollisia konflikteja. Tunnetaidot, erityisesti itsesäätely liittyvät läheisesti vuorovaikutustaitoihin. (Koivula ym. 2017, 119.) Niemitalo-Haapola ym. 2020, 237) lisäävät sosiaalisten taitojen kategoriaan yhteistyötaidot ja toisen tunteisiin vastaamisen ja lohduttamisen.

Lapsi, perhe, henkilökunta sekä koko päiväkotiyhteisö kehittyvät ja oppivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Vuorovaikutus onkin olennaista hyvinvoinnin kannalta ja ilman vuorovaikutusta ei voi olla pedagogiikkaa. Laadukkaana vuorovaikutuksen tulee olla dialogista ja vastavuoroista. Laadukkaaseen toimintaan kuuluvat lämpimät suhteet aikuisten ja lasten välillä päiväkodissa. Tämä edistää lasten kehittymistä ja oppimista. (Kangas ym. 2021, 80.) Lapset ovat aktiivisia oppijoita, jotka oppivat leikkien, liikkuen ja tutkien. Turvallinen, hyvä olo edistää oppimista. Kokonaisvaltaista oppimista tapahtuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja suhteessa lähiympäristöön. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 23–24.)

Varhaiskasvatus on erityisesti vuorovaikutustyötä, jonka tavoitteena on mm. kehittää lapsen vuorovaikutustaitoja (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540, 3§). Keskinäisen kunnioituksen pohjalta lapsia tuetaan hyvään vuorovaikutukseen

ryhmässä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 27, 33.) Vuorovaikutustaitojen kehittymiseen vaikuttaa sekä perintötekijät, esimerkiksi temperamentti, mutta myös ympäristö. Lapsen ympäristössä tulee olla runsaasti mahdollisuuksia vuorovaikutukseen. Taidot kehittyvät, koska lapsi on aktiivinen toimija, joka pyrkii viestimään omaa ajatustaan. Lapsi oppii myös toisten ihmisten reaktioista häntä itseään kohtaan eri tilanteissa. Kehitys etenee niin, että uusia taitoja opitaan aina entisten taitojen päälle. Aivotasolla tämä näkyy uusien hermoyhteyksien rakentumisena ja muutoksina aivojen toiminnassa. (Niemitalo-Haapola ym. 2020, 10–17.)

Vuorovaikutustaitojen kehittyminen liittyy läheisesti sekä tunnetaitoihin että kommunikaatioon. Kommunikaation osalta jaetun tarkkaavaisuuden käsite on tärkeä. Se tarkoittaa, että lapsi kykenee jakamaan huomion toisen ihmisen ja ulkoisen kohteen kesken. Kommunikaatioon kuuluvat sanattomat viestinnän keinot eli ilmeet ja eleet, mutta toki myös puheen tuottaminen ja ymmärtäminen sekä tunneviestintä (Koivula ym. 2017, 119–120).

4.2 Kiintymyssuhde vuorovaikutuksen edistäjänä

Vuorovaikutustaitojen perusta luodaan lapsen ensimmäisinä kuukausina. Bolwbyn kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsen ja vanhemman väliseen varhaiseen vuorovaikutukseen muodostuu tietynlainen kiintymyssuhdetyyli. Vauva hakee luonnostaan yhteyttä vanhempiansa. Lämmin ja sensitiivinen kiintymyssuhde on lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin perusta. Välttelevässä tyyliässä vanhempi välttelee vuorovaikutusta lapsen kanssa. Ristiriitaisessa tyyliässä vanhempi hoitaa lasta omien tunteidensa ja tarpeidensa mukaan. Lapsi saa välillä paljon ja jopa liikaakin huomiota; toisinaan taas vanhempi on välinpitämätön. Jäsentymättömässä tyyliässä lapsi kokee laiminlyöntiä ja kaltoinkohtelua, jolloin vanhempi on lapselle sekä turva että uhka. Lapselle muodostuu tällöin kiintymyssuhdetrauma, koska lapsi hakee läheistä kiintymyssuhdetta, mutta toisaalta pyrkii myös puolustautumaan. (Juusola 2017, 23–25.) Varhaisen kiintymyssuhteen laatu näkyy lapsen kehollisessa olemisessa. Keho havaitsee neurobiologisesti, onko tilanne turvallinen vai uhkaava. Lasten tulisi saada kokea riittävää turvaa kyetäkseen sosiaaliseen kanssakäymiseen. (Juusola 2017, 26–29).

Kiintymyssuhdeajattelua on sovellettu varhaiskasvatukseen. Kasvattajan suhde jokaiseen lapseen on tärkeä, koska näistä kohtaamisista muodostuu oletuksia lapsen aivoihin toisten ihmisten kanssa olemisesta. Lasten ohjaamisessa aikuisen ei tulisi tähdätä pelkästään lapsen käytöksen ohjaamiseen, koska kyse on suhteesta. Lapsi ei hae käyttäytymisellään vain aikuisen huomiota, vaan ihmissuhdetta. Kasvattajan tulisi nähdä pintaa syvemmälle ja ymmärtää, että lapsen huono käytös kertoo hänen sisäisistä täyttymättömistä tarpeistaan. (Köngäs 2019, 173–174.)

4.3 Vuorovaikutustaitojen oppiminen

Lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymiseen vaikuttaa sekä ympäristötekijät että lapseen itseensä liittyvät seikat. Synnyntäisen temperamentin lisäksi kyky keskittyä ja käsitellä tietoa edistää sosioemotionaalisten taitojen oppimista. Keskittymisen ymmärretään olevan sekä ympäristöstä että lapsen omista ajatuksista nousevien impulssien hillitsemistä. Neurobiologia puolestaan luo raamit kielen oppimiselle. Ympäristötekijöitä ovat kasvattajien lapsille tarjoamat oppimistilanteet ja aikuisten kasvatustyyli. (Määttä ym. 2017, 5).

Lapsen kykyyn omaksua sosiaalisia taitoja vaikuttaa myös perimä. Perheessä arki rakentuu yksittäisistä vuorovaikutustilanteista, jotka kaikki osaltaan vaikuttavat lapseen. Tärkeämpää kuitenkin on, mitä ja millaista vuorovaikutusta lapsi kokee paljon. Vanhemmuuden tyyli ja vuorovaikutuksen myönteisyys tai kielteisyys vaikuttavat lapsen minäkuvaan, ajatteluun ja sosiaalisiin taitoihin. Kasvuympäristö vaikuttaa laajemminkin. (Juusola 2017, 22.) Vanhempien tulee asettaa kasvatuksessa lapsille ikätasoon sopivat, joustavat rajat. Kun lapsi saa rakkautta ja terveet rajat, hän oppii pitämään huolta omasta hyvinvoinnistaan. Taitoa kutsutaan assertiivisuudeksi eli jämäkkyudeksi, ja se on tärkeä sosiaalisten suhteiden onnistumiselle. (Juusola 2017, 26–30.)

Päiväkodissa jokainen lapsi tulisi nähdä ja kuulla. Tällä tavalla lapsia ohjataan vastavuoroisuuteen. Vuorovaikutuksen laatu yleisimminkin on aikuisen vastuulla. Vuorovaikutus voidaan jakaa sanalliseen ja sanattomaan vuorovaikutukseen. Lapsi aistii paljon ilmeistä, eleistä ja yleisestä ilmapiiristä. Lapsen oma kommunikointi on myös kokonaisvaltaista. Siinä esiintyy sanojen ja lauseiden lisäksi sanattomia tapoja vastata. (Ahonen 2015, 48–49.)

4.4 Päiväkodin ilmapiiri ja suhteet vuorovaikutustaitojen oppimisessa

Keltikangas-Järvinen (2010, 218–219) mainitsee kirjassaan päiväkodin ilmapiirin, joka vaikuttaa lapsen sosiaalisten taitojen omaksumiseen. Yhteisöllisen ja lämpimän ilmapiirin luomiseksi hyvä keino on projektit, joissa palkitaan koko pienryhmä yksittäisten lasten palkitsemisen sijaan. Jos samaa ryhmäjakoa hyödynnetään pidemmän aikaa, lapset pystyvät kiintymään kavereihinsa ryhmässä. Opettaja auttaa ryhmää toimimaan yhdessä niin, että kaikki pääsevät osallistumaan.

Ahonen (2017, 75) tarkastelee erilaisia vuorovaikutuksen tyyplejä kasvattaja-lapsisuhteessa. Näitä ovat lämmin, ristiriitainen, tekninen, välttelevä ja etäinen vuorovaikutustapa. Kukaan kasvattaja ei käyttydy jatkuvasti jonkin tietyn vuorovaikutustavan mukaan, mutta kasvatustyylien jaottelu kuvaa käytännön arkea. Jokaisen lapsen olisi tärkeää saada myönteinen suhde varhaiskasvattajaan. Tämä on lapsen sosiaalisemotionaalisen sekä kognitiivisen kehityksen ja hyvinvoinnin pohja. Hyvällä suhteella varhaiskasvattajaan on vaikutuksia jopa ensimmäisinä vuosina koulussa. (Ahonen 2015, 56.)

Tarkasteltaessa vuorovaikutusta päiväkodissa tulee tarkastella päiväkodin kaikkia vuorovaikutussuhteita. Toimiva tiimityö on tärkeää varhaiskasvatuksen työntekijöiden kesken, koska lapset ottavat aikuisilta malleja vuorovaikutukseen (Ranta 2021, 39). Varhaiskasvattajan hyvällä suhteella huoltajan kanssa voi olla positiivista vaikutusta siten, että lapsi kokee luottamusta ja lapsen ja opettajan välinen vuorovaikutussuhde rakentuu luontevaksi (Ranta 2021, 48).

4.5 Opettajan suhde lapseen

Varhaiskasvatuksen laadukas pedagoginen vuorovaikutus on määritelty tarkoittamaan kolmea osa-aluetta. Emotionaalinen tuki käsittää lämpimän vuorovaikutuksen, lapsen itsenäisyyden tukemisen ja opettajan herkkyyden vastata lasten yksilöllisiin tarpeisiin. Opettajan herkkyys tukee ujoa lasta osallistumaan vuorovaikutukseen. (Koivula ym. 2022, 126; Buhs ym. 2014, 16.) Oppimisympäristön organisoimisella varhaiskasvattaja pyrkii ennakoimaan tilanteet ja voi hyödyntää ajankäyttöä oppimisen näkökulmasta. Opetuksellinen tuki näkyy

siinä, kuinka varhaiskasvattaja tukee ja haastaa lasten ajattelua ja muuta akateemista oppimista. (Koivula ym. 2022, 126.)

Opettajan ja lapsen välisellä läheisyydellä on paljon hyviä vaikutuksia lapsen kehitykseen. Hyvä opettaja-lapsisuhde vaikuttaa myös lasten keskinäisiin suhteisiin. Opettajalta tällaisen suhteen luominen edellyttää lapsen kunnioittamista ja arvostamista, aitoa läsnäoloa ja kohtaamista sekä herkkyyttä. Arvostaessaan lasta opettaja kohtaa lapsen ilman ennakkoluuloja. Jokainen lapsi on yhtä tärkeä. Opettaja kuuntelee lapsen asian loppuun asti, antaa tilaa lapsen kysymyksille eikä välttele vaikeitakaan keskustelunaiheita. Ristiriitatilanteissa aikuisen on erityisen tärkeä pysytellä lapsen kanssa loppuun asti, vaikka aikuisella olisi muita töitä odottamassa. Aikuinen osoittaa läsnäoloaan keskittymällä kuuntelemaan lasta ja pysäyttämällä muun samanaikaisen toiminnan. (Ranta 2021, 55, 81.)

Reflektoidessaan toimintaansa opettaja pyrkii ottamaan huomioon lasten näkökulman. Koska lapset ovat erilaisia, vaaditaan opettajalta tilannetajua. Aamuisin ensikohtaaminen lapsen kanssa on tärkeä hetki. Usein lapset yrittävät ottaa kontaktia aikuiseen päivän mittaan, ja aikuisen tulee olla kiinnostunut lapsen asiasta, kun näin tapahtuu. (Ranta 2021, 55–60.) Vuorovaikutuksen esteitä saattaa syntyä, jos lapsi kokee ohitetuksi tulemista. Myös tiettyjen keskustelunaiheiden vältteleminen lukkiuttaa suhdetta. (Ranta 2021, 59–67.)

Vuorovaikutuksen näkökulmasta on merkittävää, että lapsi saa kokemuksen ymmärretyksi tulemisesta. Vuorovaikutuksessa on luettava paitsi sanoja, myös lapsen kokonaisvaltaista ilmaisua. Aktiivinen läsnäolo ja lapsen havainnointi auttaa huomaamaan sanattomia viestejä ja vastaamaan niihin. Päiväkodin tilanteissa herää aikuisellakin tunteita. Aikuisen pitäisi pystyä tunnistamaan ja säätelemään omia työssä herääviä tunteitaan, että hän voi olla sensitiivinen lapsen kohtaamisessa. (Ranta 2021, 79.)

5 AIKUISTEN KEINOT TUKEA LASTEN SOSIOEMOTIONAALISIA TAITOJA

Hautamäen (2023, 31) tutkimuksessa nousee esille neljä erilaista keinoa tukea lasten sosioemotionaalisia taitoja. Näitä ovat lapsen ja aikuisen välinen

vuorovaikutus, lapsen tunnesäätelyn tukeminen, oppimisympäristö ja lasten vertaissuhteiden tukeminen.

Aikuisten mielestä tärkeää on ujon lapsen aito ja kiireetön kohtaaminen sekä lapsen aloitteisiin vastaaminen. Pienetkin kohtaamiset lapsen kanssa ovat tärkeitä. Aikuisen tulee olla empaattinen ja kiinnostunut lapsesta, ja huomioida lasten yksilöllisyys. Päiväkodissa osa lapsista tarvitsee aikuisen huomiota enemmän kuin toiset, mutta aikuisten on jaettava huomiota kaikille, erityisesti myös ujoille lapsille, koska he saattavat jäädä äänekkäämpien lasten varjoon. Rohkaisu ja myönteinen palaute on tärkeää. (Hautamäki 2023, 32–34.)

Lapsen tunnesäätelyn tukeminen nähdään Hautamäen (2023, 35–39) tutkimuksen mukaan tärkeänä ujon lapsen itsetunnon, kasvun ja turvallisuuden kannalta. Lapsituntemuksen ansiosta voidaan käyttää ennakoivaa tunnesäätelyä, jolloin lasta ei viedä tilanteeseen, jonka arvellaan nostavan voimakkaita tunteita hänessä. Lapsille sanoitetaan tunteita ja käydään tapahtumien syyseuraussuhteita läpi. Aikuinen suhtautuu lasten tunteisiin empaattisesti ja rauhallisesti lohdutellen. Joskus lapset tarvitsevat rohkaisua tunteiden ilmaisuun.

Hautamäen (2023, 53) tutkimuksessa nousee esille aikuisen omat tunnetaidot. Aikuisella on työssä läsnä omat tunteensa. Aikuisen kyky tunnistaa ja käsitellä omia tunteitaan vaikuttaa vuorovaikutuksen laatuun ja kykyyn tukea lasten sosioemotionaalista kehitystä. Sosioemotionaalisten taitojen tukemisessa aikuinen auttaa yhteisleikkejä alkuun. Aikuinen auttaa myös ujoja lapsia liittymään leikkiin tai joskus leikkipareja vaihdetaan niin, että aina ei leikitä oman parhaan kaverin kanssa. Päiväkodin tiloja hyödynnetään pienryhmätyöskentelyyn. Pienryhmässä paikalla on vähemmän lapsia, jolloin vuorovaikutussuhtekin on rajatumpi määrä. Pienemmässä ryhmässä aikuinen pystyy huomioimaan lapsia paremmin. (Hautamäki 2023, 39–41.)

Päiväkodissa saattaa kuitenkin edelleen osa lapsista jäädä vaille varhaiskasvattajan riittävää tukea vuorovaikutuksen osalta, varsinkin jos lapsella on haasteita puheen tuottamisessa tai sosiaalisissa taidoissa. Kirvesniemen ym. (2019, 38) havainnoimassa päiväkodissa lapsi leikki yli tunnin itsekseen. Häntä ei autettu mukaan yhteisleikkiin. Ujo lapsi voi haluta leikkiä yksin, mutta luultavasti hän jää välillä yksin myös tahtomattaan. Isoissa päiväkotiryhmissä

ujot lapset syrjäytyvät helposti, jos lasten vuorovaikutustaitoja ei tueta. (Määttä ym. 2017, 8.) Tutkimuksen mukaan päiväkodeissa kyllä valvotaan lapsia, mutta lasten tarpeisiin vastaaminen arjessa ei aina toteudu. (Kirvesniemi ym. 2019, 42.) Tarvitaan siis tutkimuspohjaista tietoa lasten sosioemotionaalisten taitojen tukemisen keinoista päiväkodeissa. (Määttä ym. 2017, 9.)

6 TUTKIMUSTEHTÄVÄN RAJAUS

Opinnäytetyön tarkoituksena oli toteuttaa haastattelututkimus eri-ikäisten ujojen lasten vuorovaikutustaitojen tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena oli nostaa ujojen lasten tilanne esille varhaiskasvatuksessa, jotta yhteistyökumppanina toimivassa päiväkodissa ja laajemminkin varhaiskasvatuksessa kasvattajat voivat huomioida ujoja lapsia.

Opinnäytetyössä on kaksi päätutkimuskysymystä. Ensimmäisellä kysymyksellä etsitään vastausta siihen, kuinka varhaiskasvattajat tukevat ujojen lasten vuorovaikutustaitojen oppimista. Toinen kysymys selvittää, kuinka ujojen lasten vuorovaikutustaitojen tukemista voitaisiin parantaa ja kehittää. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten eri-ikäisiä ujoja lapsia tuetaan vuorovaikutustaitojen oppimisessa varhaiskasvatuksessa?
2. Mitä kehitystarpeita ujojen lasten vuorovaikutuksen tukemisessa on varhaiskasvatuksen työntekijöillä?

7 AINEISTO JA MENETELMÄT

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Laadullisella tutkimuksella haetaan ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Laadullista menetelmää käytetään, kun halutaan saada tutkimuskohteesta kokonaisvaltainen, syvälinen näkemys. (Kananen 2014, 16–18.) Tutkimuskohdetta ujon lapsen vuorovaikutustaitojen tukemisesta lähestyin laadullisella otteella, koska halusin saada ujon lapsen tukemisesta syvälinen ja kokonaisvaltaisen näkemyksen. Opinnäytetyössä ei ollut tarvetta arvioida lasten vuorovaikutustaitojen tasoa, vaan ymmärtää, mitkä eri tekijät voisivat auttaa ujon lapsen vuorovaikutustaitojen tukemisessa. Opinnäytetyössä selvitettiin teemahaastatteluiden avulla varhaiskasvatuksen opet-

tajien ajatuksia sekä käytännön toimia ujojen lasten vuorovaikutustaitojen tukemiseksi. Tutkimuksessa haastateltiin vain varhaiskasvattajia, lapsia ei tutkittu.

Laadullinen tutkimus käsittelee merkityksiä ja merkityskokonaisuuksia. Täten se liittyy ihmisiin ja suhteisiin. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkimukseen osallistuvien henkilöiden kokemuksia. Tärkeää olisi löytää tutkittavien oma kokemus, eikä vain yleisiä käsityksiä, joita heillä tutkittavasta asiasta on. Yleiset käsitykset kertovat enemmän yhteisön tavasta ajatella kuin yksittäisen henkilön näkemyksistä. (Vilka 2021, 118.) Haastatteluissa kysyin tutkittavilta heidän ajatuksiaan ja kokemuksia ujon lapsen vuorovaikutustaitojen tukemisessa ja kuinka tätä tukemista voitaisiin kehittää.

7.1 Tutkimusaineisto ja aineistonkeruumenetelmä

Tutkimusaineisto hankittiin haastattelemalla varhaiskasvatuksen opettajia tutkimuspäiväkodissa. Päiväkodin johtaja antoi suostumuksen opinnäytetyölle ja valitsi pyynnöstäni varhaiskasvatuksen työntekijöiden joukosta haastateltavat. Kriteerinä oli kasvattajat, joiden ryhmässä oli ollut tai oli sillä hetkellä ujo lapsi kasvattajien itsensä määrittelemänä.

Tarkoitukseni oli toteuttaa teemahaastatteluja, mutta jälkepäin arvioituna haastattelurunko ei koostu täysin selkeistä teemoista (liite 2). Toisaalta Vilka (2021, 124) toteaa, että teemahaastattelu ja puolistrukturoitu haastattelu voidaan nähdä samana asiana. Erilaiset haastattelutyylit eroavat siinä, kuinka vapaasti haastattelija esittää kysymyksiä. Teemahaastattelussa käytetään etukäteen valittuja teemoja, joista esitetään kysymyksiä. Kysymyksillä haetaan vastausta opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 75.)

Tässä opinnäytetyössä voi hahmottaa tietynlaisia teemoja. Niitä ovat suhteen luominen ja ylläpito ujon lapsen kanssa, ujon lapsen opettaminen, rohkaisu ja tukeminen, kasvattajan rooli sekä kysymys siitä, miten ujon lapsen tukemista voitaisiin kehittää. Puolistrukturoidun haastattelun tyyli näkyy siinä, että pitäydin melko tarkkaan haastattelurungon kysymyksissä esittäen vain muutamana lisäkysymyksen. Puolistrukturoidun haastattelun etuna nähdään, että haastateltavat kertovat itse omin sanoin vastauksensa. Strukturoituun haastatteluun

verrattuna hyöty on, että haastateltavat voivat tuottaa enemmän tietoa ja vastata laajemmin kuin haastattelija on osannut kysyä. (Puusa & Juuti 2020, 111–112.)

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tutkittavien näkökulmaa. Tähän liittyy käsite elämismaailma, jolla tarkoitetaan haastattelijan ja haastateltavien tutkimuksen kohteelle antamia merkityksiä. Näitä merkityksiä ei voi ymmärtää pelkästään käsitteiden kautta, vaan tarvitaan eläytymistä toisen näkökulmaan. Haastattelijan tulee eläytyä myös tutkimuksen kohteeseen ja hahmottaa tutkimuskohteen eri puolia. Tällöin hän ymmärtää ilmiötä sisältäpäin. (Puusa & Juuti 2020, 81–82.) Näin pyrin tekemään. Haastattelun kysymyksiä laatiessani keskustelin useiden varhaiskasvattajien kanssa ymmärtääkseni paremmin varhaiskasvatuksen ryhmätilanteita. Juttelin myös ohjaajani kanssa ja kyselin kasvattajien näkemyksiä, mitä heidän mielestään liittyy ujon lapsen tukemiseen. Teoriatietoon perehtyen sekä aiheesta keskustellen syntyi haastattelurunko kysymyksineen. (Liite 2) Teorian perusteella minulle oli selvää, että kasvattajan suhteesta ujon lapsen kanssa tulee kysymys, koska kasvattajan suhde ujoon lapseen toistui useissa tutkimuksissa.

Testasin haastattelua etukäteen, että saisin tuntumaa siitä, miten haastattelurunko toimii käytännössä. (Valli & Aaltola 2015, 40.) Tein yhden koehaastattelun varhaiskasvatuksen ammattilaiselle. Ensimmäistä kysymystä ujon lapsen tunnistamisesta mietin, pidänpö sen haastattelussa mukana, mutta jätin sen kuitenkin haastattelukysymykseksi. Koehaastattelu antoi tuntumaa varsinaisia haastatteluja varten, ymmärtääkö haastateltava kysymykset ja kuinka kauan haastattelu ajallisesti kenties kestää. Pyysin ennen varsinaisten haastattelujen aloittamista päiväkodilta rauhallista paikkaa haastatteluille, jotta ympäristön melu ei häiritsisi haastattelun tekemistä. (Valli & Aaltola 2015, 30.)

Haastattelujen tarkkaa lukumäärää ei voi laadullisessa tutkimuksessa ennustaa. Lukumäärää tärkeämpää on haastattelujen sisältö. (Vilkkä 2021, 129.) Riittävän aineiston tunnistaa saturaation saavuttamisesta. Saturaatio eli kyläntymispiste on saavutettu, kun uudet haastattelut eivät enää anna uutta tietoa. (Valli & Aaltola 2015, 41). Tein haastatteluja saman toimijan kahdessa eri päiväkodissa. Haastateltavat toimivat ryhmissä opettajina. Tein yhteensä

kuusi haastattelua. Haastateltavilta sain erilaisia näkemyksiä, mutta myös samat asiat alkoivat toistua vastauksissa. Haastattelujen jälkeen tutkimusprosessissa seurasi litterointi eli haastattelujen kirjoittaminen sanasta sanaan. (Valli & Aaltola 2015, 41–42.) Litteroitua aineistoa kertyi yhdeksän ja puoli sivua. Tallensin haastatteluaineistot eri tiedostoina omalle tietokoneelleni. Tietosuoja on huomioitu, koska kukaan toinen ei kotona käytä minun tietokonettani. Säilytän tutkimusaineiston tutkimuksen valmistumiseen asti. Sen jälkeen hävitän aineiston.

7.2 Tulosten analyysi

Käsittelin tutkimusaineiston aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi sopii laadullisten aineistojen analysointiin, koska siinä aineisto esitetään tiiviisti yleisellä tasolla (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103). Sisällönanalyysillä haetaan asioiden merkityksiä ja haastateltavien ymmärtämistä, esimerkiksi kuinka kasvattajat ajattelevat ja toimivat, kun heidän ryhmässään on ujo lapsi (Vilkkä 2021, 171). Analyysin tarkoitus on selkiyttää aineistoa.

Litteroinnin jälkeen seuraava vaihe oli aineiston pelkistäminen eli redusointi. Tämä tarkoittaa, että poistin aineistosta epäolennaiset kohdat, mutta varoin, etten hävittäisi merkityksellistä tietoa. Tein pelkistämisen tutkimuskysymykset huomioiden. (Vilkkä 2021, 163–164.) Pelkistämisen jälkeen ryhmittelin eli klusteroin aineiston siten, että hain yhtäläisyyksiä kuvaavia käsitteitä. Yhdistelin samaa asiaa tai käsitettä tarkoittavat ilmaisut alaluokiksi. Nimesin alaluokat ja yhdistin samantyylliset alaluokat yhteiseksi yläluokaksi. Jatkoin tätä prosessia yhdistelemällä yläluokkia pääluokiksi samoilla periaattein. Ala-, ylä- ja pääluokkien nimeäminen auttoi hahmottamaan aineistoa, jotta erotin olennaiset kohdat vähemmän olennaisista (Liitteessä 1 on esimerkki sisällönanalyysistä taulukkomuodossa.) (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127). Seuraavaksi esittelen tuloksia tutkimuskysymysten mukaisesti.

8 UJOJEN LASTEN VUOROVAIKUTUSTAITOJEN TUKEMINEN

Tulososiossa käsittelen kasvattajan ja ujon lapsen välisen suhteen syntymistä ja jatkuvuutta. Kerron edellytyksiä ja hiukan myös keinoja opettaa vuorovaiku-

tustaitoja ujolle lapselle. Sen jälkeen avaan haastattelujen antia, kuinka kasvattaja voi tukea ujoa lasta vuorovaikutukseen muiden lasten kanssa. Lopuksi kerron kasvattajan roolista yleisesti. Tulososio jatkuu seuraavassa luvussa tuen kehittämisen pohdinnoilla.

8.1 Suhteen luominen ja ylläpito

Haastatteluissa nousi esille, että ujon lapsen kohtaamiseen tarvitaan aikaa ja lapsen oman rytmin huomioimista. Kasvattajan herkkyyks korostuu, jotta hän huomaa tarpeen mukaan antaa henkilökohtaista aikaa ja keskusteluhetken ujolle lapselle. Kasvattajan ei pidä tunkeilla lapsen lähelle, vaan olla aitona ja kiinnostuneena läsnä ja lapsen saatavilla, jolloin lapsi saa itse lähestyä kasvattajaa ja tulla halutessaan syliin. Haastateltavien mielestä kasvattajan tulee olla ennen kaikkea lämmin ja sensitiivinen, turvallinen aikuinen, joka huomioi ujoa lasta säännöllisesti pienillä kehuilla ja muutenkin myönteisesti. Positiivinen huomio tuottaa lapselle hyvää mieltä ja vahvistaa itsetuntoa. Aikuisen tulee myös sallia lapsen tunnereaktiot ja ottaa ne rauhallisesti vastaan. Saamieni tulosten mukaan kasvattajan tulee olla aluksi suhteen aktiivinen osapuoli, joka tarjoutuu vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Aikuinen ottaa ujon lapseen enemmän kontaktia kuin muihin, esimerkiksi kysymyksiä lapselle esittäen, koska ujon lapsen on helpompi vastata kysymyksiin kuin itse tuottaa tarinaa aloitteellisesti.

Eräs haastateltava nosti esiin sanattoman viestinnän. Ujon lapsen kanssa voi ylläpitää vuorovaikutusta myös sanattomilla vuorovaikutuskeinoilla kuten katsekontaktilla, kosketuksella tai jollakin kasvattajan ja lapsen välisellä omalla tervehtimistavalla. Lapsi havainnoi vuorovaikutuksessa non-verbaalia viestintää ja yleistä ilmapiiriä sanojen lisäksi, joten sanattomat vuorovaikutuskeinot sopivat hyvin ujon lapsen kanssa käytävään vuorovaikutukseen. Lapsen leikkiä ja kiinnostuksen kohteita seuraamalla kasvattaja saa aiheita, mistä hän voi aloitella keskustelua ujon lapsen kanssa. Eräs haastateltava mainitsi, että huoltajien kanssa täytetään tutustumisvaiheessa lomake, joka antaa tietoa lapsen kiinnostuksen kohteista.

*”No silleen, että keskustelen hänelle, teen nostoja ja jos hän leikkii jotain tai hän kiinnittää huomion johonkin, niin tavallaan, että pointtaa sen asian ja läh-
tee sitä sitten keskustelemaan” (Haastattelu 1).*

Haastatteluista ilmeni, että päiväkodin arjen struktuuri on tärkeä perusturvan luoja, jotta lapsi tietää, miten päivä etenee ja mitä tehdään. Päiväjärjestys esitetään sekä sanallisesti että konkreettisin keinoin esimerkiksi kuvia ja viittomia käyttäen. Selkeä päiväjärjestys tuo lapselle turvallisen olon. Toimintaa ja päivärutiineja ennakoidaan ja ujon lapsen kanssa voidaan yhdessä miettiä keinoja selvittää jännitystä aiheuttavista tilanteista. Arjen toimintaa sanoitetaan, ja suunnitelluilla tuokioilla ujoa lasta osallistetaan varovasti. Tarvittaessa asiat tehdään yhdessä kasvattajan kanssa.

Haastatteluissa tuli esille, että ujon lapsen kanssa on edettävä pienin askelin. Lapselle voi esittää kyllä-ei-vastausta vaativia kysymyksiä, jolloin lapsi voi nyökätä tai viestiä jotenkin muuten omaa ajatustaan. Eräs kasvattaja toi esille, että aikuinen ei keskustele lapsen puolesta, vaan antaa lapselle aikaa vastata. Kasvattajan ja ujon lapsen välistä vuorovaikutusta voi vahvistaa käyttämällä kuvia ja viittomia. Kasvattajan tehtävä on arvioida lapsen luonnetta ja keinoja, mikä voisi toimia kyseisen lapsen kohdalla. Useampi haastateltava painotti, että lasta ei saa leimata ujouden takia, vaan häntä kohdellaan samalla tavalla kuin muitakin. Tavoitteena on antaa lapselle kokemus hyväksynnästä omana itsenään, kuten esimerkiksi seuraavasta lainauksesta ilmenee:

”ei jää liikaa kiinni sellaiseen ujouteen, että ei leimaa, että kun tää on ujo, niin käyttäydytään tietyllä tavalla, että ei mitenkään nosteta jalustalle sitä” (Haastattelu 6).

8.2 Vuorovaikutustaitojen opettaminen

Haastattelujen mukaan vuorovaikutustaitojen opettamisessa kasvattajan oma esimerkki vuorovaikutuksesta on kaiken lähtökohta. Lapsi katsoo mallia, kuinka kasvattaja on muiden lasten ja aikuisten kanssa vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutus ja siihen liittyvät taidot ovat hyvin kokonaisvaltaista olemista, eikä sitä voi rajata vain tiettyihin hetkiin.

”siinä on muita lapsia aina tilassa, keskustele heidän kanssa ja näyttää mallia. Sitten on muita aikuisia tilassa, että pystyy näyttää heidän kanssa sitä mallia siinä, on kuitenkin kaikki kohtaamiset, mitä tulee, sellaista vuorovaikutussellisuutta” (Haastattelu 1.)

Melkein kaikki haastateltavat mainitsivat pienryhmät. Pienessä ryhmässä kasvattaja voi huomioida jokaisen lapsen erikseen. Pienryhmä opettelee vuorovaikutustaitoja rauhallisessa, kiireettömässä ilmapiirissä. Pienryhmässä lapsi saa mallia vuorovaikutuksesta ja hän voi aluksi seurata muiden tekemistä ja tulla vähitellen mukaan. Voidaan lähteä ihan pienistä asioista. Aluksi lapsi löytää ehkä yhden kaverin, jonka kanssa saa harjoitella uusia taitoja. Tutun lapsen kanssa on helpompi mennä sitten isompaan ryhmään. Pienryhmä ja siitä isompaan ryhmään siirtyminen muodostaa portaittaisen etenemisen. Aikuinen neuvoo ja voi antaa valmiita lauseitakin ujolle lapselle leikin aloittamiseen. Kasvattajan tehtävä on siis tilanteiden kannattelu, joka voi olla tilanteiden ja toiminnan sanoittamista. Aikuinen on leikissä mukana, mutta vähentää tukeaan tilanteen mukaan.

Materiaaleista tuli myös puhetta haastatteluissa. Esimerkiksi tunne- ja kaveritaitojen opetteluun löytyy erilaisia materiaaleja, kuten Piki ja Molli -kirjat. Toki vuorovaikutusta opitaan tavallisessa arjessakin leikeissä, peleissä, tehtävien, kuvien, laulujen, draaman ja kirjojen avulla. Haastatteluissa korostui, että ujolle lapselle on tärkeintä, että hän saa kokea olevansa hyväksytty ryhmän jäsen omana itsenään. Kasvattajan tulee huomioida lasten erilaisuus ja luoda erilaisille toimijoille tilaa olla. Tämä toteutuu käytännössä parhaiten pienryhmissä.

8.3 Rohkaisu ja kannustus vuorovaikutukseen muiden kanssa

Haastatteluaineistosta ilmeni, että turvallinen tila ja pienryhmä ovat ympäristönä ideaali, jossa lapsi voi harjoitella oman mielipiteen kertomista ilman hälinää. Kertomisen apuna hän voi käyttää kuvia. Eräs haastateltava oli sitä mieltä, että jos lapsi on hyvin jumissa, silloin kehollinen, konkreettinen tekeminen ja liike auttavat. Aikuinen mallintaa liikkeen ja lapsen osallistuminen voi olla aluksi vain sylissä istumista ja toiminnan seuraamista. Lasta keuhataan

ihan pienestäkin osallistumisesta. Päiväkodissa lapsi saa leikkiä itsekseenkin, mutta ujon lapsen on tärkeä päästä välillä pois omasta kuplastaan.

Haastateltujen mielestä pienryhmässä aikuinen pystyy huomioimaan lasten vahvuuksia. Ujolle lapselle kannattaa korostaa sitä, missä hän on hyvä. Palautetta voi antaa jo ihan pienistä onnistumisista, vaikka ne eivät olisi edes ikätasoisia. Tämä rakentaa lapsen itsetuntoa. Palautteen on vain oltava todellista, koska lapsen on tärkeä kokea aitoa hyväksyntää. Kehumisen tulee olla sopivantasoista, jotta lapselle jää innostusta yrittää seuraavalla kerralla vähän lisää. Päiväkodissa ei aina pystytä lapsen yksilölliseen huomiointiin, mutta pienryhmissä käytettävät toistot auttavat.

”se on just niitä toistoja, et ei oo, et kerran vain tehtiin tunnekortit. Sillä me saadaan just yksilöä autettua, vaikka me ei pystyittäis kaikkea tarjota vain hänelle, se taas, et ne osuis siihen ytimeen” (Haastattelu 5.)

Haastattelujen mukaan ujolta lapselta voi kysellä samoja asioita kuin muiltakin lapsilta, ja antaa lapselle aikaa vastata. Kasvattajan on etsittävä lapselle sopivia keinoja ilmaista ja kertoa itsestään omalla tahdillaan. Kaikkien ei tarvitse toimia ja vastata samalla tavalla.

Eräs haastateltava mainitsi, että rohkaisuun on olemassa myös erilaista materiaalia ja keinoja, kuten tunnekuvat, peilirasia, sydän-Salli-hetket, liikennevalokortit ja kannustuspiiri. Hyvät keinot sisältävät sekä sanallisen että konkreettisen puolen.

”eli jos lapsi suoriutuu jotenkin erityisen hyvin tai haluaa antaa tsemppiä, voi näyttää konkreettisesti vihreän hymynaaman, hei huomasiiko, kuinka hyvin teit ja rohkeasti yritit, nyt oli tosi vihreän naaman toimintaa, annapa vaik läpy tohon, tosi hyvin on mennyt, siinä on siis se sanallinen ja sit on konkreettinen, se kuvallinen” (Haastattelu 4.)

Haastatellut mainitsivat, että ottavat huomioon lapsen mielenkiinnon kohteita. Leikkiporukoita saatetaan arpoa, jolloin ujo lapsi on automaattisesti mukana leikissä. Samalla lapsia altistetaan ja kannustetaan leikkimään eri kavereiden kanssa. Aikuinen voi antaa ujolle lapselle konkreettisia keinoja lähestyä muita

lapsia ja rohkaista, että tässä on hyvä ja turvallinen tilanne. Hahmoleikit ovat ujolle lapselle aluksi helpompia, koska lapsen ei silloin tarvitse vielä henkilökohtaisesti puhua, vaan leikkihahmot juttelevat.

”kaikkein paras on aloittaa jollain hahmoleikillä, että sun ei itse tarvitse sanoa mitään, vaan ne sun nuket ja leegot ja pehmolelut puhuvat. Että sun ei tarvi henkilökohtaisesti heti aloittaa sitä vuorovaikutusta, vaan sä voit käyttää jotain välinettä, jonka kautta sä voit viestiä” (Haastattelu 2.)

Haastatteluissa esitettiin yhtenä ujon lapsen tukemisen keinona tuettua leikkiä, jolloin aikuinen on aluksi leikin aktiivinen osapuoli, joka mallintaa leikkiä. Kasvattajan läsnäolo ja leikin sanoittaminen on tärkeää. Kun leikki alkaa sujumaan, kasvattaja voi siirtyä taustalle katsomaan, ja puuttua vain tarpeen mukaan. Ujo lapsi tarvitsee rohkaisua asioiden muuttuessa, esimerkiksi kun ryhmään on tulossa uusi sijainen. Uuden aikuisen tuloa voidaan valmistella puhumalla myönteistä hänestä etukäteen.

8.4 Kasvattajan rooli vuorovaikutuksen tukemisessa

Haastattelujen mukaan kasvattaja on lapselle malli, miten ollaan vuorovaikutuksessa. Kasvattajan tulisi saada muodostettua yhteys ja suhde lapsen kanssa, jotta lapsi voi kokea olevansa hyväksytty omana itsenään. Hyväksytyinä olemisen kokemus on tärkeä kaikelle oppimiselle. Kasvattajan vastuulla on myös rauhallinen tila, jotta vuorovaikutus ylipäättään on mahdollista. Aikuisen rooli on kannustaa ja tukea, mahdollistaa, vahvistaa ja auttaa lasta toimimaan ryhmässä. Kasvattajan tulee olla lempeä ja edetä lapsen ehdoilla, ei painostaa tai vaatia. Pienryhmässä kasvattaja havainnoi, millaisia asioita lapsi tarvitsee tunnekasvatuksessa. Lasta tuetaan hänen tarpeidensa mukaisesti. Kasvatuksella ei ole tarkoitus muuttaa lapsen persoonaa, vaan tukea lasta niin, että hän pystyy toimimaan ryhmässä.

”ujo lapsi, se ei tarkoita, että hänet pitää jotenkin muuttaa, vaan että hän pystyy toimimaan, kun meillä on kuitenkin ryhmät, on päiväkodeissa, varhaiskasvatuksessa esikoulusta alkaen aika isoja ryhmiä, missä sä joudut olla osana ja jos sä et pysty oleen siellä ja hengittää normaalisti, vaan sä oot jatkuvassa

stressitilassa, sä et pysty oppimaan mitään, silloin jo se opinpolku voi itsesään hankaloitua (Haastattelu 5.)

Haastatteluista tuli esille, että lapsen tulisi saada onnistumisen ja yhteenkuuluvuuden kokemuksia ryhmässä. Kasvattajalla tulee olla tietty tietotaitotaso, jotta hän voi etsiä ja löytää lapselle sopivia keinoja vuorovaikutukseen. Opettajalla on vastuu oikeanlaisista menetelmistä. Kasvattaja käyttää havainnoinnin pohjalta ilmenneissä lapsen haasteissa omaa osaamistaan. Hän sanoittaa ja auttaa lasta asioiden ilmaisemisessa. Myös yhteistyö vanhempien kanssa kuuluu kasvattajien työnkuvaan. Vanhempien kanssa keskustellaan, millainen lapsi on eri ympäristöissä, kotona ja päiväkodissa. Varsinkin vasukeskusteluissa yhdessä pohditaan ujon lapsen tukemisen keinoja.

9 KEHITYSTARPEET VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMISESSA

Kysymykseen ujojen lasten vuorovaikutustaitojen tuen kehittämisestä tuli kahdentyyppisiä vastauksia. Toisaalta nähtiin, että kehittämisen haasteena on rakenteelliset kysymykset, toisaalta taas painotettiin kasvattajien asenteita ja toimintaa. Pienryhmän käytöstä ujon lapsen tukemisessa oli yhteinen näkemys. Ujo lapsi tarvitsee turvallisen ympäristön, missä hänellä on hyvä olla. Lapsi voi luottaa aikuisiin ja kokea, että se riittää, mitä hän tekee. Pienemmässä ryhmässä ujo lapsi saa rauhassa tutustua ympäristöön ja muihin lapsiin, ja hänen yksilöllisiä tarpeitaan voidaan paremmin huomioida. Arki pyritään järjestämään niin, ettei ole liian kiire.

Eräs haastateltava painotti, että ujoudesta tulee löytää positiiviset puolet niin, että lapsi voisi kokea, että ujous on hyvä piirre. Esimerkiksi itsevarmuutta voi kasvattaa ujonakin. Kasvattajan persoona vaikuttaa siihen, miten hän näkee tilanteet. Ujo lapsi tulee hyväksyä sellaisena kuin hän on. Toinen haastateltava pohti lapsen havainnoinnin ja kasvattajan itsereflektion merkitystä. Kasvattajan tulee pysähtyä arvioimaan, mistä syystä lapsi on hiljainen. Oma toimintaansa hänen tulee tarkastella, onko muistanut huomioida ja antaa ujolle lapselle tilaa, onko yrittänyt tukea. Lapsen kokemus ryhmätilanteista voi vaihdella. Lapsi voi nauttia hiljaisuudesta tai kokea painetta osallistumisesta, ja kasvattajan tulisi huomata lapsen mahdolliset tuen tarpeet. Hyvinkin pienellä

tuella lasta voi auttaa eteenpäin. Tukea tarvitaan, koska joskus pienistä asioista kasvaa arkea haittaavia pelkoja. Kasvattajan oma tyyli saattaa myös toisinaan olla liian napakka ujolle lapselle, jolloin lapsi vetäytyy enemmän.

Haastatteluissa tuli esille tunnekasvatuksen tärkeä rooli varhaiskasvatuksessa yleisesti. Ujot lapset hyötyvät tunnekasvatuksesta erityisesti. Henkilöstölle toivottiin koulutusta ujon lapsen kohtaamisesta. Kaivattiin sekä tietoa asiasta, mutta myös konkreettisia käytännön vinkkejä. Koulutus lisää valmiuksia toimia tukea antavasti ujon lapsen kanssa ja vaikuttaa samalla henkilöstön asenteisiin.

”yleisesti ajatellen kaipaisin lisää empatiakykyä lapsille ja aikuisille...”avunantoa ja muiden huomioimista ja sellaista, ois jotenkin mukava, että painotettais enemmän” (Haastattelu 3.)

Haastatteluissa ilmeni, että rakenteellisilla ryhmäasioilla on vaikutusta pienryhmätoiminnan toteutumiseen. Sijaisia ei aina saada tai suhdeluvut näyttävät, että pärjätään, mutta pienryhmää ei voida järjestää niukoilla henkilöstömäärillä. Ujoille lapsille olisi tärkeää säännöllinen pienryhmätoiminta, tutun aikuisen läsnäolo ja henkilökohtainen huomiointi pienryhmässä. Haastatteluissa todettiin, että nykyisin on olemassa paljon tietoa lasten erilaisiin haasteisiin liittyen. Varhaiskasvatusalalla esiintyy kuitenkin henkilöstöpulaa. Eräs haastateltava pitikin harmillisena, jos olemassa olevaa tietoa ei voida käyttää lasten hyväksi.

10 POHDINTA

10.1 Keskeiset tulokset

Pyrkiessäni selvittämään ujojen lasten vuorovaikutustaitojen tukemista, seuraavanlaisia seikkoja ja periaatteita nousi haastatteluista esille. Kasvattajan pitää olla lämmin ja turvallinen ihminen sekä myös sensitiivinen lapsen yksilöllisille tarpeille. Kasvattajan suhde ujon lapsen kanssa on erityisen tärkeä. Lapsen tulee saada kokemus, että hän on hyväksytty omana itsenään. Tämä on tärkeää, koska pitkään jatkuva sosiaalinen vetäytyminen vaikuttaa lapsen itsetuntoon, jolloin ujo lapsi voi kokea jännittyneisyyttä, yksinäisyyttä, surua ja jopa masennusta (Kalutskaya ym. 2015, 149). Suhdetta voi auttaa syntymään

antamalla lapselle aikaa, huomioimalla lapsen mielenkiinnon kohteita ja jakamalla positiivista huomiota. Lapselle kerrotaan hänen vahvuuksiaan. Lisäksi selkeä päiväjärjestys tuo turvallisen olon ujolle lapselle, kun hän voi ennakoita, mitä seuraavaksi tapahtuu.

Ranta (2021, 55, 81) korostaa kirjassaan kasvattajan suhteen tärkeyttä ujon lapsen kanssa. Hänen mukaansa suhteen luomisessa on tärkeää kasvattajan aitous, lapsen kunnioittaminen omana persoonanaan sekä kasvattajan sensitiivisyys lapsen tarpeille. Kasvattajan tulee kuunnella lasta ilman ennakkoluuloja. Tämän opinnäytetyön haastatteluissa korostui lapsen mielenkiinnon kohteiden huomioiminen, lapsen vahvuuksien kertominen hänelle ja muutenkin positiivinen huomiointi. Haastattelussa nousi esille sanaton viestintä. Lapsen kokonaisvaltaisesta tavasta olla vuorovaikutuksessa ovat kirjoittaneet myös Ahonen (2015) ja Ranta (2021).

Saamieni tulosten mukaan ujon lapsen kanssa on edettävä kaikessa hänen ehdoillaan, pienin askelin. Lasta ei saa painostaa mihinkään. Kasvattaja etsii kullekin lapselle sopivia keinoja. Kasvattaja on päiväkodin arjessa esimerkkinä vuorovaikutuksesta lapselle. Pienryhmät nähtiin tärkeäksi, koska siinä kasvattaja voi kiireettömästi huomioida kaikkia lapsia. Ujo lapsi saa aluksi seurata sivusta muiden lasten touhuja. Sen jälkeen hän kenties löytää kaverin pienryhmästä, jonka tuella uskaltautuu toimimaan myös isommassa ryhmässä. Kasvattaja tukee ujoa lasta hänen tarpeidensa mukaan; jos lapsi ei uskalla, hyödynnetään esim. kuvia asian kertomisessa tai tehdään asia yhdessä kasvattajan kanssa.

Kasvattaja on ujon lapsen tukena leikkiin liittymisessä ja leikissä tarpeen mukaan. Myös Hautamäki (2023) painotti tuetun leikin merkitystä. Kasvattaja vähentää tukeaan tilanteen mukaan. Tämä on erittäin hyvä toimintamalli, koska jo aiemmat tutkimukset (Engfer 1993, Rimm-Kaufman 2009) ovat osoittaneet, että ujo lapsi on uusissa sosiaalisissa tilanteissa varovainen ja epäröivä, ja saattaa vetäytyä. Kasvattajan tuella hän pääsee osallistumaan yhteisiin leikkeihin.

Vuorovaikutustuen kehittäminen ujoille lapsille tuotti vastauksia sekä kasvattajien asenteista ja toiminnasta että rakenteellisista tekijöistä. Kasvattajan persoonasta riippuu, näkeekö hän ujoudessa positiivisia puolia, onko hän pyrkinyt löytämään ujon lapsen tuen tarpeet ja tukemaan lasta hänen tarpeidensa mukaisesti. Rakennetekijät tarkoittavat lähinnä päiväkodin henkilöstöresursseja ja niiden jakautumista ryhmien kesken. Henkilöstömäärä vaikuttaa esimerkiksi pienryhmien toteutumiseen. Vajaalla henkilöstömäärällä ei voida toteuttaa pienryhmiä, vaikka pienryhmät ja muu säännöllinen rutiini olisi ujojen lasten kannalta oleellista.

10.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusten tekemistä varten on luotu yhteisiä sääntöjä, joita tutkijan on noudatettava suhteessa yhteistyökumppaneihin. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu tarkastella sekä tiedonhankinnan osuutta että tutkimusmenetelmiä. Tietoa hankitaan tiedeyhteisön edellytysten mukaan perustuen oman tieteenalan tutkimukseen. Tutkimuseettisyys kulkee mukana koko tutkimusprosessin ajan ja näkyy esimerkiksi viittauskäytännöissä. Toisten tutkijoiden tekemää työtä tulee kunnioittaa. Kaikessa tutkijan tulee toimia rehellisesti ja vilpittömästi. Tutkimuksen tulisi tuottaa myös uutta tietoa. (Vilka 2021, 41–42.)

Nämä periaatteet mielessäni olen pyrkinyt tekemään opinnäytetyöni. Etsin tietoa oman alan tutkimuksista ja ammattikirjallisuudesta. Kevättalvella 2023 otin yhteyttä päiväkotiin, josta pyysin tutkimuslupaa. Luvan saatuani lähetin johtajalle tutkimustiedotteen, jossa kerroin opinnäytetyöni tarkoituksesta. Tiedotteessa pyysin vapaaehtoisia kasvattajia osallistumaan haastatteluihin (liite 3). Samalla päätettiin haastattelujen ajankohta syyskaudelle ja sovittiin, että päiväkodin johtaja valitsee työntekijöiden joukosta haastateltavat. Aloittaessani haastatteluja varmistin vielä jokaiselta haastateltavalta itseltään, oliko hän vapaaehtoisesti suostunut haastatteluun. Äänitin haastattelut kännykälläni, jossa on kuviosalasana. Litteroin haastattelut ja tallensin ne omalle tietokoneelleni. Tietokone sekä haastattelutietoja sisältäneet paperit ovat olleet valvonnassani, joten näiltä osin tietosuojaa on toteutunut.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019) julkaisi 2009 ensimmäiset kansalliset ohjeet tutkimusten eettisistä periaatteista. Oma oppilaitokseni on myös sitoutunut näihin ohjeisiin. Tutustuin eettisiin ohjeistuksiin opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa. Tärkeimpänä periaatteena tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeista nousee tutkittavien ihmisarvon kunnioittaminen. Tämä tarkoittaa mm. tutkittavien yksityisyyden suojaa ja tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta koko tutkimusprosessin ajan. Tutkittaville tai heidän organisaatiolleen ei saa koitua tutkimukseen osallistumisesta merkittävää haittaa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7–8, 12–13.) Eettisiin ohjeisiin viitaten en mainitse opinnäytetyössäni päiväkodin nimeä. Haastatteluja tehdessäni pyrin pitämään haastattelut kohtuullisen pituisina, etten rasittaisi ja veisi liikaa kasvattajien aikaa perustyöltä.

Tutkimuksen luotettavuus tarkoittaa, että on tutkittu tutkimuskysymysten mukaista asiaa ja sama tutkimus voitaisiin tarvittaessa toistaa. Tutkimuksen valideetti tarkoittaa, että on tutkittu sitä, mitä pitikin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160.) Tässä opinnäytetyössä validiteettia edustaa se, että tuloksia saatiin ujon lapsen vuorovaikutustaitojen tukemisesta. Tutkimus voitaisiin toistaa, mutta laadullisessa tutkimuksessa jokainen tutkimuskerta on uniikki, joten täysin samanlaisia tuloksia ei voida saavuttaa.

10.3 Opinnäyteprosessin arviointia

Opinnäytetyön aihealue löytyi helposti harjoittelussa tekemiäni huomioiden pohjalta. Ujosten lasten ottamista opinnäytetyön aiheeksi ehdottivat myös jotkut alan työntekijät. Sen sijaan näkökulman tarkentumiseen ja aiheen rajaukseen meni aikaa. Henkilökohtainen kiinnostus tutkimusaihetta kohtaan antoi osaltaan pontta edetä pitkäksi venyneessä opinnäytetyöprosessissa. Toteutin opinnäytetyön yksin. Jälkeenpäin ajatellen minun olisi kannattanut tehdä opinnäytetyö parin kanssa, koska usein kaipasin vertaistukea ajatuksilleni. Korvasin vertaistuen puutteen antamalla joidenkin ystävien lukea keskeneräistä työtäni. Sain arvokkaita vinkkejä heiltä. Prosessin läpivieminen opetti sinnikkyyttä, tiedonhankintaa ja varsinkin sitä, että neuvoja ja ohjausta on haettava itse aktiivisesti.

Toimeksiantajana toimineen päiväkodin kanssa olisi voinut olla enemmän yhteyttä prosessin aikana, mutta ymmärrän johtajavaihdoksen ja tiiviin työtahdin mukanaan tuomat rajoitukset. Teemahaastattelujen tekeminen oli todella mielenkiintoista. Haastateltavina toimivilla opettajilla oli eripituisia työhistorioita, mutta sain jokaiselta haastateltavalta jotain uusia näkökulmia, mitä kukaan muu ei ollut sanonut. Sain kaikista haastatteluista yhteensä paljon hyviä ajatuksia, mutta samalla havaitsin joillakin haastateltavilla olevan mielenkiintoa kouluttautua lisää ujojen lasten tukemiseen liittyen.

Ujon lapsen kohtaaminen ja vuorovaikutustaidot on ajankohtainen aihe. Vuorovaikutustaitoja tarvitaan kaikessa yhdessä olemisessä. Lapsiryhmät saattavat olla isoja, eikä pienryhmät aina toteudu. Ujot lapset jäävät helposti äänekäämpien varjoon, elleivät kasvattajat tietoisesti osoita huomiota ujoille lapsille. Lisäksi lapset viettävät nykyisin paljon aikaa medioiden äärellä, joten toisten ihmisten kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen on tarpeen kiinnittää huomiota. Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista tutkia ujojen lasten kokemuksia ja muistoja saamastaan kohtelusta jälkeensä esimerkiksi haastatteleamalla nuoria aikuisia.

LÄHTEET

- Ahonen, L. 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Acta Electronica Universitates Tampereensis 1610. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9971-5> [viitattu 25.4.2023].
- Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Buhs E., Rudasill, K., Kalutskaya, I. & Griese, E. 2014. Shyness and engagement: Contributions of peer rejection and teacher sensitivity. *Early Childhood Research Quarterly* 30, 12–19. Verkkolehti. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2014.07.010> [viitattu 11.6.2023].
- Cobuild, C. 2006. Advanced Learner`s English Dictionary, 5.painos. Iso Britannia.
- Engfer, A. 1993. Antecedents and Consequences of Shyness in Boys ja Girls: A 6-year Longitudinal Study. Teoksessa Rubin, K. & Asendorpf, J. (toim.) *Social Withdrawal, Inhibition, and Shyness in Childhood*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 49–79.
- Hautamäki, S. 2023. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ajatuksia aikuisen tuen ja tunteiden merkityksestä lasten sosioemotionaalisten taitojen tukemisessä. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202303222232> [viitattu 11.6.2023].
- Häkkinen, P. 2019. Ujous sosiaalisena, kulttuurisena ja sosiaalisena ilmiönä. Itä-Suomen yliopisto. Filosofinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20191119> [viitattu 28.2.2024].
- Juusola, M. 2017. Sosiaalisten taitojen ohjaajan opas 1. 3.painos. Koulutuskeskus Artemia.
- Kalutskaya, I., Archbell, K., Rudasill, K. & Coplan R. 2015. Shy Children in Classroom: From Research to Educational Practise. *Translational Issues in Psychological Science* 2, 149–157. Verkkolehti. Saatavissa: <https://doi.org/10.1037/tps0000024> [viitattu 11.6.2023].
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kangas, J., Lastikka, A.-L. & Karlsson, L. 2021. Voimauttava varhaiskasvatus. Leikkivä, osallinen ja hyvinvoiva lapsi. Helsinki: Otava.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2004. Temperamentti – ihmisen yksilöllisyys. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. 2019. Ujot ja introvertit. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L., Räikkönen, K. & Puttonen, S. 2001. Onko luonto oikeudenmukainen? Synnynnäinen temperamentti ja stressinsietokyky. *Tieteessä tapahtuu* 1, 1–4. Verkkolehti. Saatavissa: <https://journal.fi/tt/article/view/57913/19658> [viitattu 10.3.2024].

Kielitoimiston sanakirja 2007. 3.osa. S-Ö. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Kirvesniemi, T., Poikolainen, J. & Honkanen, K. 2019. The Finnish day-care centre as an environment for learning social-emotional well-being. *Journal of Early Childhood Education Research* 1, 26–46. Verkkolehti. Saatavissa: <https://journal.fi/jecer/article/view/114103/67302> [viitattu 26.4.2023].

Koivula, M., Salminen, J., Rautamies, E. & Rutanen, N. 2022. The quality of an expert teacher's and a student teacher's pedagogical interactions in early childhood education and care examined through the CLASS lens. *Journal of Early Childhood Education Research* 1, 123–150. Verkkolehti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202202091463> [viitattu 3.9.2023].

Koivula, M. & Laakso, M.-L. 2017. Lapsen varhainen kehitys kommunikaation, vuorovaikutussuhteiden ja leikin näkökulmista. Teoksessa Koivula, M., Siipainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 108–128.

Köngäs, M. 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Määttä, S., Koivula, M., Huttunen, K., Paananen, M., Närhi, V., Savolainen, H. & Laakso, M.-L. 2017. Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Tilannekartoitus. Raportit ja selvitykset 2017:17. Helsinki: Opetushallitus. E-kirja. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201712214837> [viitattu 3.9.2023].

Niemitalo-Haapola, E., Haapala, S. & Ukkola, S. 2020. Johdanto. Teoksessa Niemitalo-Haapola, E., Haapala, S. & Ukkola, S. (toim.) Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-kustannus, 9–14.

Paavola-Ruotsalainen, L. & Rantalainen, K. 2020. Varhaiset vuorovaikutustaidot. Teoksessa Niemitalo-Haapola, E., Haapala, S. & Ukkola, S. (toim.) Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-kustannus, 17–36.

Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Ranta, S. 2021. Kasvun juuret. Miten tuen lapsen oppimista ja hyvinvointia? Jyväskylä: PS-Kustannus.

Rautamies, E., Koivula, M. & Vähäsantanen, K. 2018. Lastentarhanopettaja lasten autonomian tukijana varhaiskasvatuksessa. *Journal of Early Childhood Education Research* 1, 53–75. Verkkojulkaisu. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201807133550> [viitattu 28.4.2023].

Rubin, K. & Asendorpf, J. 1993. Social Withdrawal, Inhibition, and Shyness in Childhood: Conceptual and Definitional Issues. Teoksessa Rubin, K. & Asendorpf, J. (toim.) *Social Withdrawal, Inhibition, and Shyness in Childhood*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 3–17.

Rudasill, K. & Rimm-Kaufman, S. 2009. Teacher-child relationship quality: The roles of child temperament and teacher-child interactions. *Early Childhood Research Quarterly* 2, 107–120. Verkkojulkaisu. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2008.12.003> [viitattu 5.8.2023]

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 3/2019. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf [viitattu 28.4.2024].

Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4.painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Varhaiskasvatusturvelaki 13.7.2018/540.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräykset ja ohjeet 2022:2a. Helsinki: Opetushallitus. E-kirja. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf [viitattu 13.5.2023].

Vilka, H. 2021. Tutki ja kehitä. 5., päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Taulukko. Esimerkki sisällönanalyysin pelkistämisestä ja käsitteiden luonnista.

alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alakäsite	yläkäsite
ajatellaan nykyään, että pitää olla sosiaalinen, että pärjää tässä maailmassa ja niin pois-päin, mut se ei oo välttämätöntä et heti, kun tulee isoon ryhmään sun pitää yrittää, sun pitää osata osoittaa mielipide 2	Nykyään on vaatimus, että pitää olla sosiaalinen, mutta lapsen ei tarvitse heti kertoa mielipiteitä isossa ryhmässä	ei vaatimusta tietyistä sosiaalisuudesta	aikuisen asenne
sitä puolesta sanoittamista voi tehdä vielä aika isojenkin lasten kanssa, et se ei oo vain pienten lasten juttu, auttaa siinä ilmaisemisessa 2	isojakin lapsia voi auttaa ilmaisemisessa	lapsen auttaminen ilmaisussa	aikuisen toiminta
Sanoisin, että sellainen tukija, kannustaja, mahdollistaja ja toisaalta just se, että me havainnoidaan sitä, että millä me voitais häntä parhaiten tukea, että käytetään niitä omia taitoja siten siihen 3	Aikuinen tukee, kannustaa, mahdollistaa, havainnoi, miten voisi parhaiten tukea lasta, käyttää omia taitojaan siinä	lapsen tukeminen	aikuisen toiminta
tarjota jokaiselle lapselle onnistumisen ja yhteenkuuluvuuden tunteita 4	aikuinen tarjoaa lapselle onnistumisen ja yhteenkuuluvuuden tunteita	lapsen tukeminen	aikuisen toiminta
meidän pitää tehdä havainnointia lapsesta ja sen takia ne pienryhmät on erittäin tärkeitä, sen takia havainnointi työssä on erittäin tärkeää 5	Aikuinen havainnoi lapsia, varsinkin pienryhmissä.	lasten havainnointi	aikuisen toiminta

<p>meidän sak-aika opettajilla, se ei oo pelkkää vaik suunnittelua, et se on havainnointia, meillä aidosti pitää jäädä siihen aikaa, että me pystytään kattoon, millaisia asioita tarvii tunnekasvatuksessa, mitkä ne on ne tuet, että mistä syystä se lapsi on ujo tai harkitsevainen, että voi olla eri asioista 5</p>	<p>sak-ajalla opettajan tulee suunnittelun lisäksi ehtiä havainnoimaan, millaisia asioita lapsi tarvitsee tunnekasvatuksessa, koska lapsi voi olla ujo monesta syystä</p>	<p>lasten havainnointi</p>	<p>aikuisen toiminta</p>
--	---	----------------------------	--------------------------

Haastattelukysymykset

1. Tunnistatko ujon lapsen ryhmässäsi? (tutkimuskohteen määrittely)
2. Miten luot suhteen ujoon lapseen?
3. Miten ylläpidät vuorovaikutusta ujon lapsen kanssa?
4. Miten opetat ujolle lapselle vuorovaikutustaitoja?
5. Miten rohkaiset ujoa lasta yksilönä?
6. Miten tuet ujoa lasta vuorovaikutukseen muiden kanssa?
7. Mikä on varhaiskasvatuksen opettajan tai lastenhoitajan rooli ujon lapsen vuorovaikutustaitojen tukemisessa?
8. Mitä muuta haluaisit/voisit tehdä ujon lapsen vuorovaikutuksen parantamiseksi?
9. Miten vuorovaikutuksen tukemista voitaisiin yleisesti kehittää?

Tutkimustiedote**Ujon lapsen vuorovaikutustaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa****Opinnäytetyöntekijä**

Leena Lehtinen

yhteystiedot tutkimukseen liittyvissä kysymyksissä:

blele005@edu.xamk.fi

Opinnäytetyön tarkoitus

Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää kasvattajien ajatuksia, näkemyksiä ja hyviä käytäntöjä ujon lapsen vuorovaikutustaitojen tukemiseksi. Olen kiinnostunut haastatteluissa ja aiemmissa tutkimuksissa esiin nousseista huomionarvoisista seikoista ujojen lasten vuorovaikutustaitojen lisäämiseksi. Toivon, että opinnäytetyöni tuottaa käytännön hyötyä ujojen lasten tukemiseksi.

Pyyntö osallistua opinnäytetyöhön

Pyydän sinua osallistumaan tähän opinnäytetyöhön. Sinulla on tilaisuus tehdä kysymyksiä tutkimukseen liittyen tämän tiedotteen saatua. Tämän jälkeen pyydän sinulta vielä suostumuksen osallistua haastatteluun.

Vapaaehtoisuus

Tutkimuksen haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Voit myös keskeyttää osallistumisesi tutkimukseen milloin tahansa. Mikäli keskeytät tai peruutat suostumuksesi, keskeyttämiseen tai peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Tutkimustuloksista tiedottaminen

Kerättyä aineistoa voidaan hyödyntää ja tuloksia raportoida sellaisessa muodossa, että yksittäistä vastaajaa ei voida tunnistaa.

Tutkimustaulukko

Tutkimuksen bibliografiset tiedot	Tutkimuksen tavoite ja tarkoitus	Aineisto ja aineistonkeruu- sekä analyysimenetelmä	Yhteenveto tuloksista
<p>1. Ahonen, L. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa 2015. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://urn.fi/URN:SBN:978-951-44-9971-5</p>	<p>Tutkimuksella selvitettiin varhaiskasvattajan käyttäytymistä sosio-emotionaalista tukea tarvitsevan lapsen kanssa haastavissa kasvatustilanteissa. Tutkittiin, mikä on kasvattajan osuus vuorovaikutustilanteen toisena osapuolena.</p>	<p>Tutkija oli itse kolmessa eri päiväkodissa havainnoimassa yhteensä 15 päivää. Vuoden kuluttua hän haastatteli uudelleen ryhmässä työskenteleviä varhaiskasvattajia. Havainnot ja haastattelut litteroitiin ja analysoitiin laadullisella sisällönanalyysillä.</p>	<p>Tutkimuksessa löytyi erilaisia vuorovaikutustapoja, kuten lämmin, ristiriitainen, tekninen, välttelevä ja etäinen vuorovaikutustapa. Kasvattajien käyttämiä pedagogisia keinoja olivat vuorovaikutuksen laatu, pienryhmätoiminta, positiivinen palaute, ennakointi ja kasvattajan</p>
<p>2. Buhs E., Rudasill, K., Kalutskaya, I. & Griese, E. Shyness and engagement: Contributions of peer rejection and teacher sensitivity 2014. <i>Early Childhood Research Quarterly</i> 30</p>	<p>Tutkimuksen tarkoitus oli osoittaa pienien lasten temperamenttiin liittyvän ujouden vaikutusta kaverisuhteisiin koulussa ja lapsen myö-</p>	<p>Aineistoa kerättiin kahdesta suuresta pitkäaikais- tutkimuksesta, jossa oli 1364 lasta. Lasten temperamenttisesta ujoudesta äidit täyttivät kyselyt. Opettajan herk-</p>	<p>Kavereiden torjunta oli yhteydessä lasten ujouteen esikouluikässä ja osallistumiseen ensimmäisellä luokalla. Opettajan herkkyydellä oli yhteyttä lasten osallistumiseen,</p>

<p>(2015), 12–19. Verkkolehti. Saatavissa: https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2014.07.010</p>	<p>hempään akateemiseen osallistumiseen</p>	<p>kyyttä, opetukseen osallistumista ja kavereiden torjuntaa havainnointiin lomakkeen avulla ensimmäisen luokan tilanteissa. Aineistoa analysoitiin taulukko-ohjelmalla.</p>	<p>mutta sensitiivinen opettaja ei voinut suoraan vaikuttaa lasten väliseen torjuntaan kaverisuhteissa. Opettajan sensitiivisyys oli yhteydessä lasten ujouteen, torjuntaan kaverisuhteissa ja lasten osallistumiseen</p>
<p>3. Hautamäki, S. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ajatuksia aikuisen tuen ja tunnetaitojen merkityksestä lasten sosioemotionaalisten taitojen tukemisessa 2023. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu. Saatavissa: https://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202303222232</p>	<p>Tutkimuksen tarkoitus on selvittää aikuisen tuen ja aikuisen omien tunnetaitojen merkitystä lasten sosioemotionaalisten taitojen tukemiselle. Tutkimuksen tavoite on nostaa tärkeä aihe esille ja herätellä varhaiskasvatuksen ammatillaisia tietoisesti tukemaan</p>	<p>Tutkimuksessa on käytetty valmista teemahaastattelua, joka oli kerätty opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman TUIKKU hankkeen aikana. Aineistoa on analysoitu teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin.</p>	<p>Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukemisessa varhaiskasvatuksen työntekijät näkivät tärkeäksi aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen, lapsen tunnesäätelyn tukemisen, oppimisympäristön ja lasten vertais-suhteiden tukemisen.</p>

	lasten sosio-emotionaalisia taitoja.		
4. Häkkinen, P. 2019. Ujous sosi-aalisena, kulttuuri-sena ja kokemuk-sellisena ilmiönä. Itä-Suomen yli-opisto, filosofinen tiedekunta. Pro gradu. Saatavissa: https://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20191119	Yleinen tavoite on esitellä ujoutta sosio-kulttuurisena ilmiönä. Tutkimuksella selvitetään ujoiksi itsensä kokevien opiskelijoiden sosiaalista identiteettiä ja identiteettityötä sekä toimija-asemia.	Tutkimukseen haastateltiin 9 eri alojen yliopisto-opiskeijaa. Käytettyjä menetelmiä: narratiivinen positiontialyysi, kerronnan rakennosien analyysi ja kategoria-analyysi.	Ujot kokevat piirteensä pysyväksi. Vaikka ujoudella on biologista pohjaa, he kokevat sosi-aalisissa yhteyksissä olevansa altavastaaajia ja monet heistä haluavat kehittyä ja muuttua.
5. Kirvesniemi, T., Poikolainen, J. & Honkanen, K. 2019. The Finnish day-care centre as an environment for learning social-emotional well-being. <i>Journal of Early Childhood Education Research</i> 1, 26–46. Verkkojlehti. Saatavissa: https://jour-	Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, kuinka kasvat-tajat kohtaavat lapsia ja tukevat lasten sosioemotionaalista hyvinvointia	Tutkimuksessa käytettiin aineis-tona varhaiskasvattajien päiväkir-jatekstejä ja valokuvia. Tutkijat olivat myös päivä-kotiympäristössä havainnoimassa. Näitä aineistoja käsiteltiin erikseen. Päiväkirja-merkintöjä analysoitiin sisäl-lönanalyysin me-	Varhaiskasvatta-jilla on paljon käytännön mahdollisuuksia ha-vainnoida lasten sosiaalisemotio-naalisia taitoja, mutta kasvattajat eivät aina kohtaa lasten tarpeita. Erityisesti hiljaisemmat lapset jäävät usein liian vähälle huomi-olle. Koulutusta

nal.fi/jecer/article/view/114103/67302		netelmin. Valokuvat ja videot täydensivät kuvaa	sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemisesta tarvitaan.
6. Koivula, M., Salminen, J., Rautamies, E. & Rutanen, N. 2022. The quality of an expert teacher's and a student teacher's pedagogical interactions in early childhood education and care examined through the CLASS lens. <i>Journal of Early Childhood Education Research</i> 1, 123–150. Verkkolehti. Saatavissa: https://journal.fi/jecer/article/view/114010/67207	Tutkimuksella tutkittiin sekä kokeneen varhaiskasvatuksen opettajan että varhaiskasvatuksen opettajaksi opiskelevan vuorovaikutuksen laatua opettaja-lapsi -suhteissa käyttäen CLASS mittaria. Lisäksi selvitettiin molempien pohdintoja omasta pedagogisesta vuorovaikutuksestaan ja kuinka yhteneväisiä heidän ajatuksensa olivat CLASS mittarin kanssa.	Aineistoa kerättiin videoimalla kasvattajia, pyytämällä heitä kirjoittamaan itsereflektioita, ja kasvattajille myös stimuloitiin muistoja joistain vuorovaikutustilanteista. Videoita tarkasteltiin CLASS mittarin mukaan ja kaikkea aineistoa analysoitiin laadullisin menetelmin teemoitellen.	Molempien kasvattajien vuorovaikutus lasten kanssa oli suhteellisen korkealla tasolla, vaikka ohjauksellista tukea voisi kehittää. Opettajaopiskelijan vuorovaikutus vaihteli. Molemmat korostivat emotionaalista tukea. Osallistujilla oli eroja ammatillisessa identiteetissä. CLASS työkalua voi hyödyntää varhaiskasvattajien ammatillisessa itse-reflektiossa

<p>7. Rautamies, E., Koivula, M. & Vähäsantanen, K. 2018. Lastentarhanopettaja lasten autonomian tukijana varhaiskasvatuksessa. <i>Journal of Early Childhood Education Research</i> 1, 53–75. Verkkolehti. Saatavissa: http://urn.fi/URN:BN:fi:ju-201807133550</p>	<p>Tutkimuksen tavoite on selvittää, miten lastentarhanopettajat kuvaavat ja tukevat 4-5 vuotiaiden lasten autonomiaa varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen tarkoitus on tuottaa tietoa varhaiskasvatussuunnitelmien perusteiden edellyttämään lasten itsenäisyyden tukemiseen</p>	<p>Kuusi lastentarhanopettajaa kolmesta eri päiväkodista kirjoittivat autonomiasta ja hyvästä opettajan ja lapsen välisestä suhteesta. He kirjoittivat myös arjen tilanteista, joissa olivat tukeneet lasten autonomiaa tai lapsi oli osoittanut tarvitsevuutensa tukeutumalla lastentarhanopettajaan. Tutkimukseen osallistuneita lastentarhanopettajia haavoitettiin yhden päivän ajan työssään. Opettajia myös teemahaastateltiin. Analyysiosiossa käytettiin sisällönanalyysia ja narratiivista analyysia.</p>	<p>Lasten autonomiaan nähtiin kuuluvaksi seuraavat asiat: omatoimisuus, sosiaaliset taidot ja leikkitaidot, tunnetaidot ja itsesäätelytaidot, ajattelu ja oppiminen. Lapsen autonomian tukemisessa keskeistä oli: turvallinen opettaja-lapsi -suhde, lapsituntemus ja havainnointi, laadukas kasvatustuntoroikaikutus, oppimisympäristö ja tiimityö</p>
<p>8. Rudasill, K. & Rimm-Kaufman, S. 2009. Teacher-child relationship</p>	<p>Tutkimuksella tutkittiin lapsen temperamentin</p>	<p>Tutkimuksessa tutkittiin lapsia ja heidän ensimmäi-</p>	<p>Lapsen ujoudella, itsekontrollilla ja sukupuolella oli suoraa</p>

<p>quality: The roles of child temperament and teacher-child interactions. <i>Early Childhood Research Quarterly</i> 2, 107–120. Saatavissa: https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2008.12.003</p>	<p>(ujous ja kontrollipiirteet) sekä sukupuolen suoraa ja epäsuoraa vaikutusta opettaja-lapsi -suhteen laatuun vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tutkimuksen tarkoitus on, että riskilapset eli ujut ja lapset, joilla on vähän itsekontrollia, saivat hyvän suhteen opettajaan</p>	<p>sen luokan opettajaan. Tutkimuksessa oli mukana 819 lasta. Tässä oli Yhdysvaltain kansallinen lasten terveys sekä lasten ja nuorten kehitykseen liittyvä organisaatio, jonka kautta oli pyydetty tietyistä kaupungeista jo vauvojen äitejä osallistumaan tutkimukseen. Eri kriteerein haarekoiden tutkijat saivat tältä organisaatiolta tutkimusaineistoa tutkimukselleen</p>	<p>vaikutusta läheisyyden ja konfliktien määrään opettaja-lapsi -suhteessa. Lapsen ujoudella oli vaikutusta lapsen aloitteellisuuteen opettaja-lapsi -suhteessa ja lapsen itsekontrollilla oli vaikutusta opettajan aloitteellisuuteen opettaja-lapsi -suhteessa. Lapsen ujoudella oli välillistä vaikutusta (lapsen aloitteellisuuden kautta) opettaja-lapsi -suhteen läheisyyteen. Opettajan ja lapsen aloitteet vuorovaikutuksessa vaikuttivat toisiinsa.</p>
<p>9. Määttä, S., Koivula, M., Huttunen, K., Paananen, M., Närhi, V., Savolainen, H. & Laakso, M.-L. 2017. Lasten</p>	<p>Tilannekartoituksella selvitetään varhaiskasvatusikäisten sosioemo-</p>	<p>Strukturoituja kyselyjä lähetettiin sosioemotionaalisten taitojen ja varhaiskasvatuk-</p>	<p>Tutkimusta pitäisi keskittää katvealueille, lisää tietotaitoa kaivataan lasten so-</p>

<p>sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Tilannekartoitus. Raportit ja selvitykset 2017:17. Helsinki: Opetushallitus. E-kirja. Saatavissa: : http://urn.fi/URN:BN:fi:ju-201712214837</p>	<p>tionaalisten taitojen tutkimusta Suomessa ja Pohjoismaissa. Selvitettiin myös, onko varhaiskasvatuksen henkilöstön perus- ja täydennyskoulutuksessa sosioemotionaalisten taitojen tukemisen sisältöjä. Selvitettiin myös, millaisia materiaaleja on käytössä aiheeseen liittyen.</p>	<p>sen tutkijoille. Lisäksi tehtiin kirjallisuushakuja.</p>	<p>sosioemotionaalisten taitojen tukemiseen, myös keinoista ja menetelmistä.</p>
--	---	---	--